

PROSPECȚIUNI ȘI CERCETĂRI ARHEOLOGICE DE SALVARE PE TERITORIUL MUNICIPIULUI ȘI JUDEȚULUI CLUJ

Avântul deosebit pe care-l cunoaște dezvoltarea economico-industrială a țării a cuprins în prefacerile sale pământul județului Cluj care, sub glia, răscolită an de an de pluguri sau sub asfaltul străzilor, răscolit de excavatoare, ascunde mărturii ale trecutului — monumente, bunuri materiale din patrimoniul cultural-național și bunuri culturale.

Salvarea acestor mărturii ale trecutului a constituit obiectul de cercetare al colectivului secției de preistorie care a întreprins prospecțiuni sau sondaje pentru a constata prezența sitului arheologic, iar apoi pentru a cerceta și demonta obiectivele istorice aflate în perimetrul unor obiective economico-industriale.

Multe din prospecțiunile arheologice prezentate mai jos au constituit obiectul unor lucrări preliminare de avizare a unor lucrări de investiții elaborându-se, în acest scop, studii preliminare unde erau prevăzute condițiile în care proiectarea și eliberarea terenului de sarcină istorică se poate realiza prin proiectele de execuție, conform legilor în vigoare (Legea 9/1980 a investițiilor, art. 11, al 2g, art. 29, al. 7).

Salvarea bunurilor din patrimoniul cultural național, avizarea studiilor și proiectelor, ferirea monumentelor istorice sau arheologice de distrugeri sînt reglementate de Legea 63/1974 (cap. I, art. 2, cap. III, art. 26), Codul Penal (art. 360) și decretul 13/1975 (art. 8, al. g), ele fiind imbold și îndatorire alături de curiozitatea științifică.

Studiile de mai jos au un caracter preliminar, aspectul unor rapoarte științifice avînd menirea de a le face cunoscute prin publicare, unor cercuri largi și de a rămîne posterității ca date despre aceste rezervații arheologice și istorice.

1. CLUJ-NAPOCA — STĂVILAR

Lucrările edilitare ale platformei IREC din zona stației în aer liber, au afectat mari suprafețe de teren. Deoarece acestea făceau parte din construcțiile industriale și lucrările s-au eșalonat pe mai mulți ani, prin extinderi acestea nu au solicitat prospecțiuni, iar coordonatorii și executanții lucrărilor nu au instruit lucrătorii în vederea ocrotirii bunurilor istorice. S-a ajuns ca după 5 ani de lucrări și construcții să se facă primele semnalări de materiale. În zona respectivă au fost făcute semnalări anterioare de către prof. Șt. Ferenczi¹, cu ocazia unor construcții între Stadionul Constructorul și laboratorul Facultății de agronomie, la extremitatea sud-vestică a terasei². În anul 1983 prof. Dani István semnalează Muzeului descoperirea unor materiale arheologice între Stăvilă și construcțiile IREC³.

¹ Șt. Ferenczi, în *Studia UB*, 2, 1962, 58 și urm.

² Z. Kalmar, în *ActaMN*, XXI, 1984, p. 392, nr. 11d.

³ Materiale inedite în colecția Școlii generale nr. 23 din Cluj.

În anul 1984 Zoia Kalmar controlează zona cu care prilej sînt recoltate mai multe materiale aparținînd epocii neolitice tîrzii⁴. În toamna și iarna anului 1985 Zoia Kalmar și Gh. Lazarovici fac noi cercetări de suprafață. Cu acest prilej se constată că locuirea se întinde și în interiorul stației IREC, în zona șanțurilor pentru pămintare (fig. 1/1).

Descoperirile neolitice (2500—2200 î.e.n.). Cele mai timpurii materiale recoltate pe terasă datează din epoca neolitică tîrzie. Dintre acestea se remarcă o ceramică de aspect moale⁵, făinos, amestecată cu mîl, arsă slab, reductibil sau oxidant, de aspect Iclod III (fig. 2/12). La o altă grupă⁶ predomină în amestec resturi organice și mîl este gălbuie la culoare (fig. 2/14) slipul picat. O asemenea ceramică se întîlnește la Gilău⁷, dar sporadic apar și în alte părți⁸. O a treia categorie⁹ are pasta gen Iclod III (fig. 2/11) (nisipoasă, slip picat, cenușie în spătură), dar are o proeminență semisferică care o apropie de descoperirile eneolitice timpurii, cele de despre care nu se poate spune mare lucru, fiind cu totul atipice, ca motiv de tip Petrești, dar pe altă factură¹⁰, de tip Lengyel¹¹. Mai sînt și alte fragmente din neolitic tîrziu sau eneolitic.

Epoca hallstattiană. Un singur fragment lucrat dintr-o pastă cărămizie la exterior și neagră la interior (fig. 2/13), descoperit în 1984, se pare că datează din această vreme¹².

Epoca romană tîrzie. Un fragment de strachină este lucrat la roată dintr-o pastă cenușie amestecată cu nisip și pietricele (fig. 2/3)¹³.

Epoca prefeudală. Dintre cîteva fragmente reține atenția în mod deosebit un umăr de oală ornamentat cu incizii (fig. 2/4) lucrat pe o pastă brună, nisipoasă ce s-ar putea data în sec. VIII e.n.¹⁴. Un alt fragment este din partea inferioară a unui vas, lucrat de asemenea cu mîna ce s-ar data în aceeași vreme sau mai timpuriu¹⁵.

Epoca medievală. Cîteva fragmente ceramice lucrate cu roata dintr-o pastă subțire, bine arsă, nisipoasă, ornamentată cu incizii late (fig. 2/1—2) datează din această vreme.

Concluzii. Materialele arheologice recoltate precizează existența unor noi obiective arheologice reprezentînd perioade istorice mai puțin cunoscute pînă în prezent pe teritoriul municipiului. Importanța lor științifică este deosebită. Protejarea lor, efectuarea unor sondaje de salvare este o necesitate cu atît mai mare cu cît dispersarea și sărăcia materialului au făcut ca ele să treacă neobservate în vremea noilor lucrări edilitare sau de altă natură.

⁴ *MuzIstTrans*, nr. inv. P. 78557—559.

⁵ *MuzIstTrans*, nr. inv. P. 82556—557, 82560, 82562, 82565, 82568.

⁶ *MuzIstTrans*, nr. inv. P. 82558—559, 82563—564, 82567, 82569, 82580.

⁷ Z. Kalmar, în *ActaMN*, XIX, 1982, p. 249 și urm.

⁸ *Ibidem*, p. 248 mai enumeră Șardu, Oarța de sus, Aiton. La acestea se adaugă materiale de la Vlaha — Sat.

⁹ *MuzIstTrans*, nr. inv. P. 82556.

¹⁰ Pasta este mai moale. Pentru asemănarea cu cele Lengyel vezi nota 11.

¹¹ Z. Kalmar, *Elemente Lengyel în Transilvania*, comunicare, Szekszárd, 1985.

¹² *MuzIstTrans*, nr. inv. P. 75550.

¹³ *MuzIstTrans*, nr. inv. P. 82569.

¹⁴ *MuzIstTrans*, nr. inv. P. 82574.

¹⁵ *MuzIstTrans*, nr. inv. P. 82572.

2. Proiectul Baci — Trup 12 (Fig. 1/2).

Cu ocazia revizuirii schiței de sistematizare a localității Baci, la solicitarea organelor județene de arhitectură, sistematizare, tehnică și investiții în vederea amplasării unor obiective economice în zona de la Gura Baciului, la intrare în Chei și în vecinătatea Cabanei, au fost efectuate prospecțiuni de suprafață, care au dus la localizarea unor obiective arheologice și la identificarea altora noi.

Obiectivul 1. Așezarea neolitică de la Gura Baciului. Localizată în interiorul Cheilor Baciului, a fost cercetată între anii 1961—1972 de către Nicolae Vlăsa. Stratigrafia deosebită, ceramica pictată, sculpturile în piatră, mormintele descoperite și alte elemente au făcut dovada existenței celei mai vechi stațiuni a neoliticului timpuriu din zona carpato-dunăreană¹⁶.

Obiectivul 2 este în vecinătatea obiectivului 1, mai spre interiorul Cheilor, în zona fînătelor Clujului. Așezarea nu a fost cercetată. Ea face dovada unei evoluții locale a comunităților neolitice timpurii în vremea neoliticului dezvoltat¹⁷.

Obiectivul 3 (Cabană) (fig. 3/1—7). În zona caselor din vecinătatea Cabanei (loc numit și Baștărău, Bácsitorok¹⁸), în curtea și grădinile caselor lui Petri Dumitru (nr. 602) și a vecinilor săi (Pușcaș Ioan, Sucală Nicolae, Erbert William și Gîngă Ioan), pe ambele maluri ale pîrului, dar mai ales pe cel stîng (vestic), unde terasa era mai largă s-au găsit fragmente ceramice aparținînd unor străvechi civilizații. Zona a fost deranjată intens de exploatrările de la cariera de piatră, carieră care funcționa încă din epoca romană¹⁹ așa încît urme arheologice nu au fost descoperite decît pe malul rîului în fața caselor și în grădini, cele mai multe s-au adunat în grădina lui Petri D.

Între materialele culese este de amintit cochilia unei scoici fosile (P. 82561), descoperiri de acest gen fiind și la obiectivul 1 sau mai departe pe terasa cu str. Nouă, unde este o așezare de tip Petrești și alta hallstattiană²⁰.

Cele mai vechi materiale culese la suprafață datează din mileniul III î.e.n., constînd dintr-o ceramică fină, cenușie, lucrată cu mîna, cu slip de culoare cenușie-albicioasă, bine lustruită și bine arsă. Ca factură materialul este identic cu fragmentul de fund cu imaginea unei ambarcațiuni cu pînze descoperit în Piața Libertății din orașul Cluj-Napoca²¹. Aceștia i se adaugă o lamă de silex local, fumuriu cu bulb de percuție proeminent (P. 82600) și un fund de vas, alături de cîteva fragmente de buze și pereți care provin de la vase diferite (P. 82601—604).

Din perioada daco-romană datează mai multe fragmente ceramice lucrate cu roata atît cu pastă roșie cît și cenușie (P. 82605—614). Dintre acestea reține aten-

¹⁶ N. Vlăsa, în *ActaMN*, IX, 1972, p. 7—28; Idem, în *PZ*, 47, 2, 1972, p. 174—194; Idem, în *Marisia*, X, 1980, p. 691—697; Gh. Lazarovici, *Neoliticul Banatului*, Cluj-Napoca, 1979, p. 16 și urm., vezi și p. 268, s.v. Gura Baciului; Idem, în *ActaMP*, VIII, 1984, p. 51—60.

¹⁷ Așezare identificată de N. Vlăsa, unde se continuă locuirea din obiectivul 1 în faza IVB a culturii Starčevo—Cris și mai departe în neoliticul dezvoltat. Referiri la Gh. Lazarovici sub termenul de Gura Baciului IV; Gh. Lazarovici, în *ActaMP*, VIII, 1984, p. 55, nr. 373.

¹⁸ M. Roska, *ErdRep*, Cluj, 1941, p. 124.

¹⁹ D. Tudor, *Orașe, tirguri și sate*, București, p. 225, 231.

²⁰ Z. Kalmar, *Așezarea eneolitică de la Baci. Contribuții la cunoașterea așezărilor vestice ale culturii Petrești*, comunicare, Băile Herculane, 1984, m.s.; Idem, *Contribuții la cunoașterea ritului funerar hallstattian*, comunicare, la al VIII-lea Simpozion național de tracologie, Constanța, 1985.

²¹ N. Vlăsa, *Neoliticul Transilvaniei*, Cluj-Napoca, 1976, p. 170—171, fig. 8—9.

ția un fragment dintr-o pastă cu degresant din pietricele, pastă subțire bine arsă (P. 82608), fragment ce ar putea data din sec. IV—V e.n.

Din perioada prefeudală sînt cîteva fragmente, destul de atipice ornamentate cu benzi de incizii făcute cu piaptănul (P. 82615—618).

Cîteva buze profilate, un fragment cu o linie în val, lucrate la roată dintr-o pastă nisipoasă, aspră, datează din perioada feudalismului timpuriu (sec. XI—XIII e.n. (P. 82594—599).

Obiectivul 4. (fig. 3/8—14). La vest de obiectivul 3 se întinde o terasă lungă de cca 1,5 km, lată de 300 m, cu o ușoară albiere spre centru, ferită de vînturi. Între drum și deal sub stîlpii de înaltă tensiune se găsesc numeroase fragmente ceramice din diferite epoci, care însă nu ajung la suprafață decît rareori, în zona în care arăturile sînt mai adînci sau în zona fostelor gropi de la stîlpii de înaltă tensiune. Cîteva fragmente lucrate cu mina dintr-o pastă cărămizie, nisipoasă, (P. 82588—590) despre care nu se poate spune decît că sînt preistorice.

Din prima vîrstă a fierului, din epoca hallstattiană, sînt 4 fragmente, care pot fi încadrate într-o fază timpurie (Hallstatt B — P. 82519—621), avînd o pastă neagră la exterior, cărămizie la interior și o proeminență pe un fragment din pastă neagră-cenușie (fig. 3/8). Urme de locuire mai sînt și din epoca romană, vreme din care s-a păstrat un fragment de ulcior și altul din partea superioară a unui vas pictat (fig. 3/9—10).

Perioada prefeudală este marcată de o ceramică brună nisipoasă, lucrată cu mina și la roată (fig. 3/11—12). Din perioada feudală timpurie mai deosebite sînt două fragmente: un fund de oală cu marginea marcată, forme pe care adeseori se găsesc ștampile de olari și un fragment dintr-o pastă fină cenușie, cu slip cenușiu închis, categorie caracteristică pentru „oaspeți“ (fig. 3/13—14).

Pe baza acestor materiale descoperite am cerut alocarea unor fonduri pentru prospecțiuni și salvare sau strămutarea într-o altă zonă a obiectivului proiectat, deoarece instalarea fermei zootehnice în acele locuri ar închide calea de acces spre Cheile Baciului și Cabană, zona este importantă rezervație naturală, peisagistică și turistică.

3. Chinteni (fig. 1/3; 13)

Prospecțiunile arheologice efectuate de Gh. Lazarovici și Z. Kalmar între 4—8 VI, 1985, în vederea acordării avizului de lucrări proiectate de ISPIF — București, au dus la descoperirea unor obiective arheologice necunoscute pînă acum în literatura de specialitate.

În satul Chinteni sînt puține informații despre descoperiri arheologice. De aici provine o brățară de bronz cu capetele rotunțite, hallstattiană²², un inel de buclă cu capetele conice, scitice²³ și o mărgieă de lut²⁴.

Obiectivul 1. La cca 1,5—2 km de sat, pe stînga drumului Cluj—Chinteni, în locul numit *Pusztafalău* a fost identificată o fermă romană de către I. Mitrofan și Șt. Matěi²⁵. În curtea octogenarului Suci Valeriu din Chinteni, nr. 318, se mai găsește o bază de coloană romană (pl. 1/Δ).

²² *Repertoriul arheologic al Transilvaniei*, Institutul de istorie și arheologie din Cluj-Napoca, s.v. Chinteni.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Informații amabile Șt. Matei, I. Mitrofan și Suci Valeriu.

B. H. V. BORSEI
Subbazin Soimeni - Budei

B. H. S O M E S U L M I C
Subbazin V. Feurctului

B. H. N A D Ă S
Subbazin V. Popesti

MUNICIPIU CLUJ

Obiectivul 2, se găsește la vest de șoseaua Chinteni—Cluj, la capătul de sud al satului, pe coastele de răsărit ale dealului Tegleş între cota 500—525 m, într-o zonă în care apele subterane ieșind la suprafață formează un loc umed unde crește papura. Învecinătatea lui au fost găsite mai multe fragmente ceramice preistorice, atipice (MIT, nr. inv. P. 82308—314, fig. 4/2, pl. I/B—D).

Obiectivul 3. La sud de obiectivul 2, sub *Groupa lui Martor*, pe malul dinspre sat al ogașului se observă ușoare terasări. Pe una dintre acestea, la cota 520, la cca 10 m de pîrîu, s-au descoperit fragmente ceramice și bucăți de zgură și un fragment de os ars (MIT, nr. inv. P. 82315—318) din perioada prefeudală (pl. I/D).

Obiectivul 4. În locul numit *Polog* și la sud de acesta au fost descoperite fragmente ceramice neolitice (P. 82319—320) foarte probabil din neoliticul târziu, grupul Ielod (pl. I/E, G).

Obiectivul 5. Din zona centrală a *Tulgeș-ului* pornește un izvor, parțial captat. Pe terasa de vest, pe dreapta pîrîului, pe câteva terase largi (pl. I/F—G) au apărut fragmente ceramice *neolitice* târzii și eneolitice (P. 82322—327) avînd o pastă similară celor de la Cluj — *Stăvilar* sau din vremea fazei a III-a a grupului Ielod²⁶. Un vîrf de silex local (fig. 4/4) completează inventarul arheologic. Zona este bogată în izvoare, iar terasele largi de ambele părți ale ogașului favorizau ocupațiile agricole practicate și în alte epoci. Din perioada *prefeudală* sînt câteva fragmente de vase lucrate la roată, ornamentate cu benzi de incizii în val (fig. 4 5, P. 82332—333, 82335—336). Perioada *medievală* timpurie este reprezentată de câteva fragmente ceramice lucrate la roată, brune, ornamentate cu incizii late distanțate (P. 82328, fig. 4/3).

Obiectivul 6. În aceeași zonă ca și obiectivul 5, dar situat pe stînga văii, s-au descoperit fragmente ceramice care aparțin epocii neolitice târzii, pare să fie vorba de aceeași locuire. Materialele însă sînt în poziție secundară, alunecate de pe terasa cu ferma romană nr. 2 (obiectiv 7). Factura ceramicii este însă mai bună decît la cele precedente (P. 82338—340).

Obiectivul 7, se găsește pe marginea curbei de nivel de 520 m, în partea de sud-est a dealului *Tulgeș* și la extremitatea de sud-est a terasei *Polog*. De acolo există o foarte bună imagine în susul și în josul văii. Vizibilitatea este foarte bună și directă cu centrul orașului Napoca. Acest obiectiv este vis-à-vis de ferma romană nr. 1 din Obiectivul 1. Terasa a fost locuită în epoca *neolitică* (P. 82343) și *medievală*. Condițiile naturale sînt excelente; largi terenuri agricole, pășuni din jos și din sus de terasă, izvoare la cca 300—400 m distanță. Vizibilitatea directă în orașul Napoca, turnurile de pază din vecinătate spre Valea Caldă (în epoca romană) și probabil altele din zonă asigurau comunicații rapide și intervenții prompte în caz de primejdie, pentru locuitorii romani ai zonei.

Lucrările agricole de pe terasă au afectat construcțiile romane. Numeroase elemente arhitectonice, materiale de construcții au fost scoase de plug și depozitate pe răzor în grămezi (pl. II/b-d). Lungimea pe care se întind construcțiile trece de 50 m. Între materialele scoase de plug remarcăm o mare bază de coloană cu diametrul de 60—70 cm (pl. II e-f) alături de alte piese arhitectonice (pl. II/g-h) lucrate din gresie locală. Cîteva fragmente ceramice din pastă roșie, gălbuie și cenușie completează lista descoperirilor (P. 82341—342) romane la care se adaugă unul medieval timpuriu (sec. XII—XIV) (P. 82344).

Obiectivul 8 este la ieșirea din municipiul Cluj-Napoca, la marginea cătunului, la cca 1 km de stația autobuzului nr. 15, pe valea Chinteni. Locul este

²⁶ Gh. Lazarovici, în *ActaMP*, X, 1986, p. 15 și urm.; vezi și supranotele 7—9.

între șosea și vale. Zona a fost locuită în mai toate timpurile istorice. Cele mai vechi materiale descoperite datează din epoca *neolitică* târzie. Ceramica este de culoare cărămizie are ca degresant nisip și pietricele în gen Iclod III (P. 82346, 82350, 82352). Un gratoar discoidal din opal este lucrat prin retușuri fine (fig. 4'i, P. 82345). Mai există și alte fragmente lucrate dintr-o pastă similară, amestecul este mai nisipos și arderea mai puternică, despre care se poate spune doar că sînt *preistorice* (P. 82349, 82347, 82351, fig. 4/8).

Locuirea următoare este din epoca *romană*, fiind marcate prin descoperirea unor fragmente ceramice din pastă roșie și gălbuie (P. 82355—358). Mai este o categorie de ceramică, din pastă poroasă, amestecată cu nisip și pietricele, lucrată cu mîna și la roată, de culoare brună și neagră ce pare să fie *prefeudală* (P. 82353—354), dar poate fi și romană tîrzie, prin asociere cu ceramica cenușie de sec. IV—V (P. 82359—61).

Toate obiectivele arheologice sus menționate sînt rezultatul unor trasee arheologice pe care le-am urmat cercetînd doar cu privirea locurile. Cu excepția locuirii romane, care a lăsat urme arheologice proeminente, toate celelalte locuiri aparțin unor comunități mici, restrînse, care au lăsat puține urme materiale. Asemenea obiective arheologice nu au fost cercetate pînă în prezent, săpăturile s-au concentrat în așezări de durată cu straturi de culturi ce cuprind mai multe nivele. Urmărind problema atent, comparînd caracteristicile descoperirilor din perioade diferite se desprind o serie de concluzii cu caracter etno-arheologic complex. S-ar putea ca acestea să reprezinte locuiri sezoniere ale întinsei stațiuni neolitice semnalată în centrul orașului Cluj din *Piața Libertății*, *Piața Cipariu*, *B-dul Lenin* și *str. M. Kogălniceanu*²⁷. Toate comunitățile au urmărit să aibă un teren prielnic agriculturii sau creșterii animalelor, surse de apă potabilă, terase orientate spre soare, pășune în vecinătate. Acestea după factura ceramicii aparțin perioadei neolitice tîrzii sesizate în zona centrală a Clujului, în nivelul II de la *Biblioteca Academiei*, în inventarul mormîntului din *Piața Victoriei*, în nivelul II din *Piața Ștefan cel Mare*, în inventarul mormîntului de pe *B-dul Lenin*²⁸.

Săpăturile de salvare sau sondajele ce se impun în vederea ocrotirii acestor bunuri de distrugerile iminente ar putea furniza date mai complexe și mai sigure sub raport cronologic și stratigrafic decît straturile din stațiunea de la Cluj, puternic afectat de fundații, pivnițe, canale aflate și la adîncimi foarte mari (3—5 m).

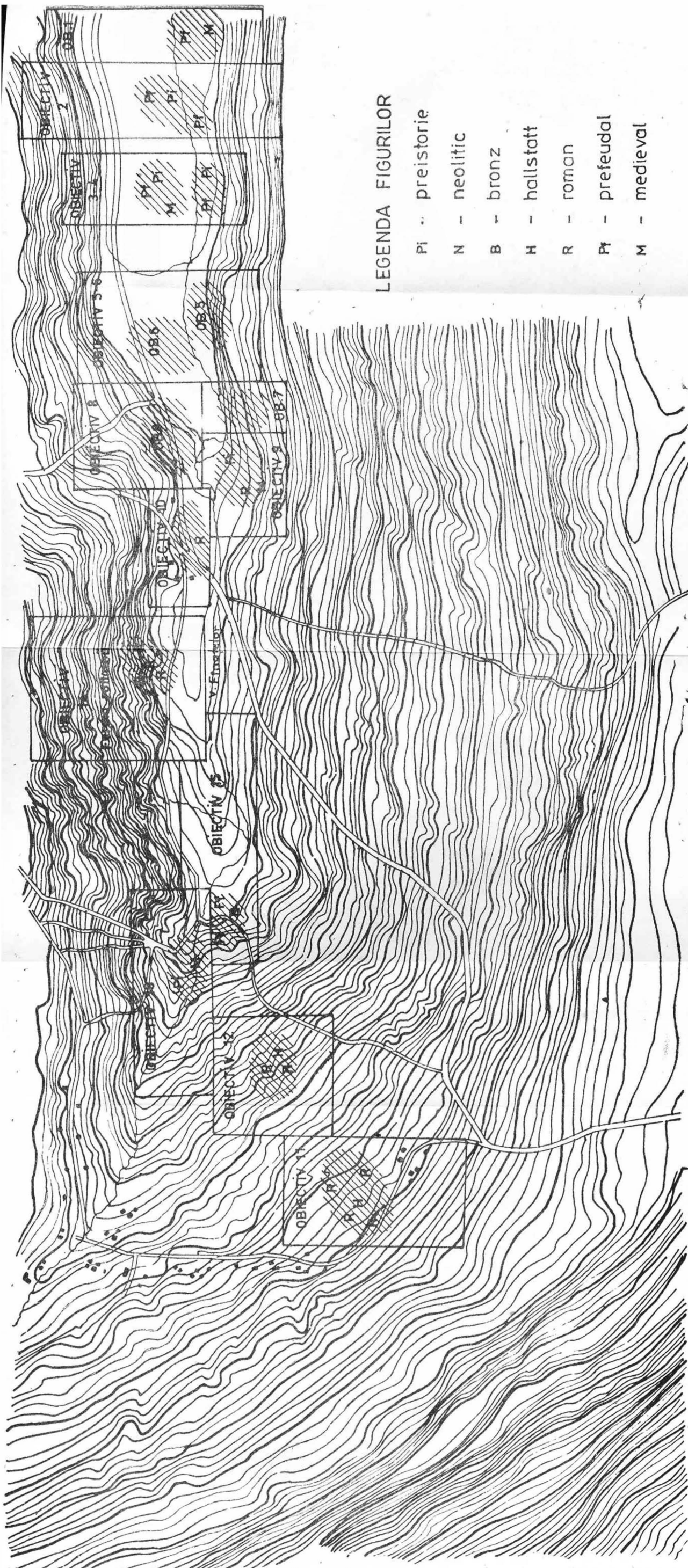
4. Bazinul hidrografic Valea Caldă (fig. 1/4).

Lucrările de îmbunătățiri funciare începute în urmă cu cîțiva ani, prin regularizarea cursului Văii Calde au afectat o serie de complexe arheologice aflate în soluri îngropate. Aceste lucrări au distrus multe din obiectivele întîlnite pe terase, dar în același timp au scos la lumină vestigii pe care în mod obișnuit cercetarea de suprafață nu le sesizează.

O vale largă, ferită de vînturi, departe de căile de circulație, străjuită de dealuri domoale cu terase, cu izvoare de apă dulce și sărată, cu soluri fertile, cu o umiditate ridicată, și un bun debit de apă, *Valea Caldă* a oferit în diferite perioade istorice, mai ales în cele tulburi, condiții prielnice de viață unor comunități mici.

²⁷ Referitor la răspîndirea intensă a acestor civilizații strins înrudite în fazele tîrzii vezi Gh. Lazarovici, în *Acta MP*, X, 1986, p. 15—46.

²⁸ Z. Kalmar, în *StComSatu Mare*, 1985, sub tipar.

LEGENDA FIGURILOR

- Pi - preistorie
- N - neolitic
- B - bronz
- H - hallstatt
- R - roman
- Pf - prefeudal
- M - medieval

O cercetare etno-arheologică atentă, începută în anul 1984, arată că valea oferă condiții de viață asemănătoare unui grup restrâns de locuitori ca cei ai cătunului din Valea Caldă.

Cursul inferior al văii a fost inundat cu ocazia unor ploii torențiale petrecută cu câteva zile înaintea expediției încât prospectarea acesteia nu era posibilă. Cercetarea a început pe versantul estic al văii, după trecerea pe sub stilpii de înaltă tensiune. Pentru localizări vezi harta (fig. 5).

Obiectivul 1 se găsește în a doua treime a cursului mijlociu, după primul ogaș de pe partea de est, unde cota 326 taie firul văii. Zona a fost străbătută de canalul văii. În partea superioară a unor depuneri geologice se găsește un strat de humus din care provine materialul arheologic. Cele mai timpurii materiale constau din fragmente ceramice lucrate la roată din pastă cenușie, nisipoasă, fină sau aspră, ce datează din sec. IV—V e.n. (fig. 6/2—3). Din perioada medievală evoluată datează alte câteva fragmente ceramice (fig. 6/15—17). Un fragment nu poate fi încadrat sigur (P. 82399) (pl. III/B.1).

Obiectivul 2 se găsește în susul văii, pe malul drept, în luncă, obiectiv tăiat de canalizare. În vecinătate sînt izvoare mici sărate. Materialul arheologic recoltat aparține mai multor epoci: *preistorice* (cînd cultura sau epoca nu pot fi precizate), unul este o buză de strachină (fig. 6/1), lucrată dintr-o pastă semifină, cenușie, arsă slab, amestecată cu cioburi pisate, neagră în spărtură, după aparență neolitic. Un alt fragment este din pastă cenușie, nisipoasă, mai tîrzie la care se adaugă alte 3 atipice (P. 82408); sec. IV—V e.n., pastă cenușie, nisipoasă lucrată cu roata (P. 82406). Materialele sînt răspindite în finațe și în cultura de porumb de pe pantă (pl. III/B.2).

Obiectivul 3—4, afectate de canalizare și lucrările agricole au dat materiale arheologice constînd din fragmente ceramice *preistorice*, de sec. IV—V e.n. și *medievale timpurii* (sec. XII—XIV). Ceramica preistorică este dintr-o pastă de culoare neagră, amestecată cu resturi organice și cioburi pisate (P. 82412), sau pastă neagră-cenușie amestecată cu nisip, bine arsă (P. 82415). Din perioada prefeudală sînt câteva fragmente din pastă cenușie poroasă, roșcată și nisipoasă (P. 82414, 82416) sau cu un amestec din nisip fin și pietricele, cu flecuri gălbui. Din perioada feudală timpurie este un fragment din pastă neagră, brun-cărămizie în spărtură, ardere bună, lucrat la roată, amestecată cu nisip cuarțitic (P. 82411, fig. 6/14 (pl. III/B.3, E.3, 4).

Obiectivul 5—6. Aceste obiective arheologice au fost tăiate de canalul văii pe o lungime de 30—40 m. Zona este joasă fiind supusă inundațiilor în cazul ploilor torențiale (cu toate canalizările făcute). Cele mai timpurii materiale aparțin perioadei prefeudale (sec. IV—V), constînd din ceramică cu o pastă cărămizie, nisipoasă, amestecată cu nisip cuarțitic și pietricele (P. 82417—419, fig. 6/6). Demn de remarcat este prezența unei pietre paralelipipedice, înaltă de cca 70 cm din care 40 cm erau pentru a fi înfiptă în pămînt. Pe una din fețe este o inscripție „SZF”, parte tăiată de fierul de plug sau excavator. După toate probabilitățile este o piatră de hotar din *evul mediu*, care marca hotarul satului Someșeni (Sz F = Szamosfalva, pl. IV 1, 3). Între obiectivele 5 și 6 au fost trasate două canale transversale, care au menirea de a colecta torenții a două viroage de pe versantul stîng al văii.

Obiectivul 7. Provin de aici 3 fragmente ceramice *preistorice*, lucrate dintr-o pastă brună, neagră, amestecată cu cioburi pisate, arsă slab, reductibil (P. 82425, fig. 6/2) sau nisipoasă (P. 82426—427). Alte câteva fragmente, lucrate dintr-o pastă nisipoasă, amestecată cu pietricele, subțire, de culoare cenușie și gălbuie au fost descoperite tot în această zonă (P. 82420—424, fig. 6/7—9, pl. III D.7).

Obiectivul 8 este separat de nr. 7 printr-un canal transversal, aflat într-o zonă joasă, inundabilă. De aici au fost adunate mai multe fragmente ceramice lucrate dintr-o pastă nisipoasă, amestecată și cu cioburi pisate, de culoare brună, neagră, moale sau dură (P. 82431—432), datind din sec. VIII—IX. Din perioada *feudalismului dezvoltat* datează mai multe fragmente ceramice lucrate dintr-o pastă dură, cu nisip, bine arsă și netezită (P. 82429—430, fig. 6/18—19) (pl. III/D.8).

Obiectivul 9 sînt urmele unei locuiri din perioada medievală, sec. XIV—XVI (fig. 6/20, P. 82441).

Obiectivul 10 este situat pe partea stîngă a văii, mai departe de firul apei, mai spre coasta de vest. Cele mai timpurii materiale datează din *epoca romană*. A fost descoperită o bază de coloană lucrată dintr-o rocă bună (posibil de la cariera din Baciul) și un fragment ceramic atipic (pl. IV/4—5, P. 82442). Sînt și urmele unei locuiri din sec. IX—XI, marcată printr-o ceramică neagră, nisipoasă, aspră (P. 82443, 82447, 82452), brun-închis din aceeași pastă (P. 82444—445, 82450; fig. 6/12—13) sau brună la exterior și neagră la interior (P. 82446). Din sec. XII—XIV sînt fragmente ceramice cu pasta brună, nisipoasă (P. 82451, 82453—455, 82448).

Aruncînd o privire de ansamblu asupra cercetărilor, exemplul locuirilor actuale de pe Valea Caldă ni se par elocvente pentru cercetarea modului de viață care a fost caracteristic și foarte răspîndit pe teritoriul țării în anumite perioade istorice.

Factorul natural își pune amprenta foarte intens asupra vieții oamenilor din asemenea zone. Deși nu am urmărit îndeaproape caracterul și dispunerea solurilor, acest lucru ar fi deosebit de interesant și în același timp necesar, din consultarea fugitivă a tezei de doctorat privind situația pedologică a zonei Clujului, a dr. Crișan de la O.S.P.A.—Cluj, rezultă că în zona obiectivelor 3—7 sînt mai multe izvoare cu sărături. Acest lucru este deosebit de important deoarece el conferă o explicație pentru concentrarea locuirii în aceste zone și mai ales a ocupațiilor legate în special de creșterea animalelor (vite, oi, capre). Valea este adăpostită, ferită de vînturi reci (cazul cu partea inferioară a văii), de altfel și numele de „Valea Caldă” o sugerează, oferă posibilitatea unor comunități restrînse de a găsi toate cele necesare traiului. Numeroasele izvoare (zona obiectivelor 1—3) explică intensitatea locuirii în diferite epoci a zonei (vezi tabelul 1, p. 740).

Sărăcia materialului arheologic este explicabilă în cazul unor așezări mici. Unele din materialele *preistorice* au o factură care ar putea aparține perioadei tîrzii a epocii bronzului, cînd creșterea vitelor este intensă în vremea culturii Wietenberg IV — Cultura Noua^{28a}.

O altă perioadă, cu numeroase urme, deși foarte sărace, este cea a sec. IV—V, întîlnită în marea majoritate a obiectivelor (nr. 1—6, vezi tabel 1). Fără o cercetare foarte amănunțită asemenea obiective, practic, nu ajung a fi semnalate, iar prospecțiuni sistematice nu s-au făcut decît accidental. Așa zisa „lipsă” a descoperirilor din sec. IV—VI este mai mult o lacună a cercetărilor arheologice, mai precis a unor cercetări etnoarheologice în așezări mici și în cătune^{28b}. După cît se știe

^{28a} Gh. Lazarovici, *Descoperiri ale culturii Noua în Muzeul din Cluj-Napoca*, comunicare la al VIII-lea Simpozion național de tracologie, Constanța, 1985, m.s.

^{28b} Acestea nu lasă multe urme materiale. Cercetările cu caracter interdisciplinar și cele ale tuturor obiectivelor dintr-o zonă urmărindu-se precizarea rolului funcțional al zonei, condițiile și bogățiile de care dispune și le oferă, au fost și sînt exploatate de către locuitori, oferind și cercetătorului noi date pentru cunoașterea așezărilor mici și a celor sezoniere.

cercetările s-au concentrat în zona unor obiective importante. Cercetări amănunțite, ca cele efectuate de prof. Șt. Ferenczi, în zona de care ne ocupăm²⁹ sau de noi în alte zone³⁰ ca de exemplu Gornea³¹, Parța³², Ilidia³³ sau Valea Vicinicului³⁴ au dus la numeroase descoperiri de asemenea așezări mici de sec. IV—V. În cazul unor asemenea așezări nu trebuie uitată nici fenomenul de „retardare” culturală, de fapt un „conservatorism” transmis din generație în generație prin transmiterea meșteșugurilor casnice, prea puțin și insuficient cercetate și interpretate de arheologi.

Dezvoltarea locuirilor din perioadele următoare sec. VIII—IX, IX—XI, XII—XIV, XIV—XVI rămâne tributară unor metode de investigație, datările noastre în această etapă a cercetărilor s-au mulțumit doar la analiza materialelor colectate care în marea lor majoritate sînt fragmente ceramice, ar trebui însă cercetate documentele și informațiile transmise oral.

Cercetarea etno-arheologică nu este încheiată, urmînd a se continua în perioadele care urmează.

5. Proiectul Tureni—Săndulești (Fig. 1/5)

O delimitare strictă a obiectivelor etnoarheologice este greu de făcut atît geografic cît și zonal deoarece unitățile geografice mai mult unesc decît despart zonele. În funcție de sectorul de activitate a celor două obiective economico-industriale (cariera Tureni, cariera Săndulești) și satele învecinate de pe cursul pîrîului sau al unor obiective istorice (cazul drumului roman sau ale unor proprietăți medievale) care depășesc raza celor două comune au fost precizate trei zone: Tureni, Săndulești Nord și Copăceni. În viitor sînt în atenție alte cîteva obiective: Mărtinești în amonte de Tureni (malul stîng pe valea Turului, Cornești, pe malul drept al văii Turului, Micești pe sectorul drumului roman Turda—Micești).

Zona, ce aparține părții de vest a Podișului Transilvaniei, de fapt, face trecerea dintre Muntele Mare spre Podișul Transilvaniei. Partea de vest este ocupată de Munții Petrindului (Petrind — astăzi satul Petrești), ultima parte a unui masiv calcaros străbătut de două pîrîuri Valea Hășdatelor și Valea Racilor = Turul, denumire ce o poartă între Tureni și Turda), care formează două Chei de o frumusețe rară, rezervații turistice și de științele naturii. După Tureni masivul stîncos, calcaros coboară în adîncime, pierzîndu-și aspectul de munte. Munții Petrindului se ridică însă deasupra Sănduleștilor măiestros lăsînd o frumoasă imagine din spre soseaua Turda—Cluj.

²⁹ Șt. Ferenczi, în *Studia*, ser. Historia, 2, 1962, p. 44, 47. Domnia sa ne-a informat de existența unor tumuli și turnuri romane la hotarul dintre Chinteni și Valea Caldă.

³⁰ La Bădeni — Plăești, pe valea Carașului și Bîrzavei, în valea Dunării; vezi E. Iaroslavski — Gh. Lazarovici, în *ActaMN*, 15, 1978, p. 255—261; Idem, în *ActaMN*, 16, 1979, p. 447—504. Nepublicate sînt cercetările din Valea Bîrzavei și din zona Dăbăcea; Felod (Gh. Lazarovici — A. Bulbuc, în *Apulum*, XXI, 1983, p. 151—162; A. Bulbuc, mai sus la p. 411—430).

³¹ I. Uzum — Gh. Lazarovici — I. Dragomir, în *Banatica*, II, 1973, p. 403—416; Gh. Lazarovici, *Gornea. Preistorie*, Reșița, 1976, p. 7—17, pl. XXXXIV.

³² Gh. Lazarovici — Fl. Drașoveanu, în *Analele Banatului*, II, sub tipar.

³³ Cercetări de suprafață efectuate în anii 1969—1970 și 1979 de către I. Uzum, Gh. Lazarovici, D. Țeicu.

³⁴ Cercetări de suprafață efectuate în anii 1966—1970, 1982, 1985 de către Gh. Lazarovici, I. Uzum și D. Țeicu.

Valea Racilor izvorăște din Dealul Feleacului, de-a lungul ei fiind șoseaua Turda—Cluj. Această vale reprezintă coloana vertebrală a cercetărilor etno-arheologice din raza Tureni—Săndulești.

Zona Tureni.

Obiectivul 1 a fost considerată terasa din Cheile Turului, situată la cca 30 m înălțime față de firul văii (pl. V/1—2). Terasa se găsește pe malul stîng (estic) al Cheilor, fiind locul ideal pentru locuire. De acolo pornesc căi de acces ce urcă spre malul stîng, pe terasă, loc în care sînt alte puncte cu semnalări de materiale arheologice (obiectivele 4 și 5). Terasa este scăldată tot timpul zilei de razele soarelui. Drumurile de acces sînt ușoare, pe margini fiind locuri prielnice pentru pîndă, cu vedere largă spre vale și de-a lungul Cheilor.

Versanții Cheilor sînt foarte abrupti (pl. VI/2, 4), falia de sud are un perete înalt de cca 80—100 m (pl. VI/4). Capătul de vest al Cheilor avea o cale de acces străjuită de o peșteră cu poziție bună pentru supraveghere (pl. VIII/A—B).

Marginea terasei a fost răscolită de numeroși amatori de a culege materiale arheologice. Multe din obiectele de aici au ajuns în colecții particulare sau școlare. Din pămîntul aruncat, în urma unor săpături făcute de elevi și amatori au fost culese materiale arheologice datînd din epoca eneolitică, din cultura Tiszapolgár, Coțofeni și din epoca bronzului, din cultura Wietenberg³⁵. Săpături sistematice, de amploare, s-au efectuat în vara anului 1986. Dintre materialele recoltate amintim în mod deosebit o greutate piramidală din lut ornamentată cu puncte în manieră Tiszapolgár³⁶.

Materialul ceramic aparținînd culturii Tiszapolgár este lucrat dintr-o pastă foarte bună, amestecul este cu nisip fin, netezirea bună, lustruit, ardere bună, puternică, multe fragmente păstrează luciul metalic. Formele sînt: cupa cu picior (fig. 7/2, 5), castronul sau bolul (fig. 7/3—4, 8), strachina tronconică (fig. 7/9), ceașca cu umăr profilat (fig. 7/10), fructiera sau strachina cu buza profilată (fig. 7/7) și oala cu buză scurtă, răsfrîntă (fig. 7/6). După factură materialul ceramic are cele mai bune analogii în descoperirile de la Dăbica, Vultureni³⁷ și Nandru³⁸, în toate acele stațiuni a fost precizată o sinteză Petrești—Tiszapolgár sau poate o influență Petrești la evoluția culturii Tiszapolgár³⁹, influență petrecută în faza clasică sau faza a doua. Materialele Coțofeni, de fază II, nu ridică probleme deosebite (fig. 8).

Materialul de la Tureni poate rezolva o problemă, aceea a influențelor Petrești, poate preciza cînd au loc în timp, mai mult cu cît, la o distanță de cca 200 m există o locuire aparținătoare tot culturii Tiszapolgár, dar materialele sînt de altă factură (vezi Săndulești, ob. 2).

Obiectivul 20 Tureni — *Carieră*, se găsește la intrarea în Chei, pe o terasă deasupra primului cot al Cheilor. Cercetările efectuate de T. Soroceanu au dus la descoperirea mai multor complexe arheologice din epoca bronzului (pl. VIII/A—B)⁴⁰.

Obiectivul 3, Svona, este situat pe stînga văii Racilor, între casele de la șosea și marginea terasei de deasupra luncii. A fost locuit intens în diferite epoci istorice,

³⁵ Materialele vor fi prelucrate de colegul T. Soroceanu.

³⁶ Z. Kalmar, în *ActaMN*, XXI, 1984, p. 395—403, fig. 7/9.

³⁷ N. Vlăssă, în *ActaMN*, VI, 1969, p. 27—46; Gh. Lazarovici, în *ActaMN*, XX, 1983, p. 7, 10, 15, nr. 40; *Vultureni*, materiale inedite în MIT.

³⁸ C. S. Nicolăescu-Plopșor, în *Materiale*, III, 1957, p. 36, fig. 8/1—2; Gh. Lazarovici, *op. cit.*, p. 16.

³⁹ *Ibidem*, p. 10.

⁴⁰ Complexe noi au apărut în lucrările din vara și toamna anului 1986.

locuirea fiind pe o lățime de cca 400—500 m și o lungime de cca 1,5 km. Locul este cunoscut de săteni, care susțin că acolo a fost vatra veche a satului. T. Soroceanu identifică primele materiale spre extremitatea de sud a terasei. De acolo am recoltat și alte materiale care se încadrează în diferite epoci. Se remarcă, în primul rând, o serie de materiale preistorice din care unele sînt de epoca bronzului (fig. 9/1), altele nu pot fi încadrate cultural. Din perioada prefeudală sînt cîteva materiale lucrate cu mina și la roată, din pastă cărămizie, nisipoasă, ornamentată cu benzi de incizii în val, din sec. VIII—IX (fig. 9/4—6). Locuirea medievală, foarte probabil o vatră veche a satului, este marcată prin fragmente ceramice lucrate cu roata, de sec. XIV—XVI (fig. 9/2—3).

Obiectivul 7, Tunsu, (pl. VIII/1—) situat pe malul stîng al Cheilor, la cca 800 m sud de Cariera Tureni. Lățimea pe care sînt răspîndite materialele este între 70—150 m. Locuirea constă din extinderea pe mai multe terase cu urme de locuire din vremea culturii Coțofeni. Primele materiale au fost găsite în toamna anului 1984 de către V. Căținaș și Gh. Lazarovici. Între materiale sînt unele prefeudale. Materialul arheologic deși sărăcăcios arată locuiri din mai multe epoci istorice. Cele mai timpurii materiale datează din epoca neo-eneolitică. Un fragment de strachină cu umărul carenat (fig. 19/12) lucrat dintr-o pastă bună de culoare roșie aparține culturii Petrești. Din vremea culturii Coțofeni sînt cîteva fragmente (fig. 9/10—11) marcînd o etapă timpurie. Alte cîteva materiale, între care o buză îngroșată, arată o locuire din epoca bronzului.

Obiectivul 5. Rotogol este situat la jumătatea malului stîng al Cheilor. De aici au fost adunate diverse materiale ceramice aflate în colecția Școlii din Tureni, unele ajunse în Muzeul din Cluj-Napoca. Alte materiale Coțofeni, faza III, găsite în urmă cu 10—15 ani se află în colecția doctorului Badiu, între care și un pandantiv din piatră. Din colecția sa au ajuns materiale la Cluj prin intermediul prof. Olteanu, precum și la Timișoara la dr. Lupu (de la un cerc de turism și speologie) (pl. IV/2,5).

Obiectivul 6, Bloc. În vatra satului, pe terasa din spatele blocului nou construit, în ruptura malului se văd depunerile terasei. În stratul de humus, gros de cca 40—60 cm au fost găsite cîteva oase de animale și un fragment ceramic preistoric (MIT, nr. inv. P. 82514—515).

Obiectivul 15, (pl. VIII/D, M) este situat la intrarea în Chei, pe malul drept, în fața Carierei Tureni (Ob. 2). Locul ar fi, după spusele dr. Badiu, deasupra Colțului Ciinelui (= Colțul lui Cașa). Marginea Cheilor și în interior pe o anumită adîncime au fost locuite în diverse perioade cel mai adesea însă, în vremea culturii Coțofeni. Materialele recente au ajuns în urma depozitării unor gunoaie pe marginea Cheilor, în foste tranșee sau gropi din vremea războiului. Chiar deasupra abruptului sînt numeroase terase mici pe care se găsesc urme de locuire Coțofeni.

La ieșirea din sat, pe drumul spre Micești, se găsește o ridicătură ce ar putea fi un tumul. Ulterior au fost sesizați 3 tumuli pe creastă spre Micești.

Zona Săndulești Nord (pl. IV/1).

Termenul a fost împrumutat de la numele Carierei Săndulești, în funcție de obiectivul economico-industrial, pentru a se face deosebire de cariera Săndulești Sud.

Fronturile de lucru, de depozitare a pămîntului, drumurile de acces sau evacuare, zonele cu rezerve de calcar sau de înaintare au fost cuprinse sub acest termen, ele aparținînd la trei sate diferite (Tureni, Săndulești, Deleni). Ambele obiective arheologice prin întinderea lor — cazul grupului de tumuli — depășesc hotarul unei comune de aceea am preferat termenul de obiectiv arheologic.

Obiectivul 2 (Buncăr) se găsește la intersecția drumului de la Tureni spre carieră cu drumul Turda — Deleni, în zona unui vechi buncăr pentru depozitarea explozivilor. Zona a fost străbătută de drumuri de lucru pentru carieră unde au fost depozitate cantități mari de pământ rezultat din decopertările extremei de nord-vest ale carierei Săndulești Nord sau de excavările pentru capătul căii ferate industriale. Zona marchează capătul de nord al Munților Petrindului. Porțiune nederanjată — cel puțin după aspectul exterior — este la nord de drum. Acolo au fost găsite un nucleu de șist (P. 78855), fragmente ceramice preistorice. Lungimea obiectivului este de cca 300—200 m. Citeva sonde făcute acolo arată existența unui humus în care însă nu au fost găsite urme arheologice.

Obiectivul 2 (com. Tureni) (Pe Chei) se găsește deasupra poretelui stîncos, drept de pe malul drept al Cheilor (pl. VIII/C), cuprins între pădurea Copăcenilor și prima albiere (pl. VIII/B.2). Locul este o terasă ce coboară ușor de la sud spre nord avînd o porțiune mai dreaptă deasupra stîncii. În această zonă au fost deschise 9 sondaje de verificare a stratigrafiei astfel amplasate: 8 pe direcția nord-sud avînd reper colțul stîlpilor de curent pentru pompa de apă din Chei și grotă (Peștera 18.3232) de deasupra terasei din Chei (pl. VIII/E 2—10).

Stratigrafia. Profilul stratigrafic a fost urmărit prin sonde din 25 în 25 m. Situația se schimbă de la o distanță la alta în funcție de mai mulți parametri. Pentru economisire de spațiu precizăm doar câteva din zonele mai diverse. Secțiunea S₂, situată în zonă de aval, dar și cea mai orizontală. Zona a fost puternic erodată, stratul de cultură spălat. Un strat de humus, gros de cca 10 cm acoperă direct depunerile eneolitice (fig. 10/1a, strat 1). Sub acesta urmează un strat de humus preistoric, depunerile unei intense locuiri eneolitice din care s-au păstrat doar în gropile dintre pietre (fig. 10/strat 2). Acest strat de humus începe a se forma în epoca neolitică (fig. 10/strat 3), în vremea culturii Tiszapolgár peste un strat de pietriș (fig. 10, strat 4) care acoperă un strat de grohotiș (fig. 10, strat 5) sau direct stîncă (fig. 10, strat 6). Stratul de humus începe să se formeze în neoliticul tîrziu (situație înălțită la Baciu, Iclod, Bucovăț, Parța⁴¹) și în alte părți din Jugoslavia, la Gomolava⁴². El are în componență mai multe nuanțe, al cărei compoziție nu se cunoaște precis. Deoarece sondele executate erau la distanță una de alta nu se poate preciza, mai exact, dacă diferențele sînt rezultatul unor schimbări climaterice sau antropice. Viitoare analize pedologice sau fizico-chimice vor putea da un răspuns. Diferențe de nuanțe au fost sesizate în *obiectivul 3* în S₁ (fig. 10/2) și în S₂ — *obiectivul 1* (fig. 10/1 și S₃ — 10/5). Grosimea stratului variază în funcție de zonă.

Strat de cultură a apărut în S₂ cu materiale Tiszapolgár (fig. 10/1a) și Coțofeni în S₄ și S₅ (fig. 10/3—4a).

Din observațiile stratigrafice se desprinde ideea că activitățile antropice au determinat și favorizat apariția humusului și acesta confirmă, încă o dată în plus, ca moment de formarea lui epoca neolitică și eneolitică. Aceste observații trebuie verificate și completate cu alte analize.

Materialul arheologic.

La —0,15 m a apărut un răzuitor din calcedonie (P. 83858) care datează foarte probabil din epoca eneolitică, aparținînd culturii Tiszapolgár. La aceeași adîncime a mai apărut un fragment de castron avînd în partea exterioară a buzei mici

⁴¹ Analize făcute de I. Gergen și O. Dogaru, vezi *Distribuirea elementelor indicatoare geochimice în stratigrafia așezării neolitice de la Parța*, Xerox-Print, Timișoara, 1981.

⁴² B. Brukner, în *Actes VIII, UISPP*, p. 322.

alveole și un briu alveolar pe gît (fig. 9/13—14). De la aceeași adâncime, dar mai ales la —0,20 m, a apărut un număr foarte mare de fragmente ceramice, arsură și chirpici, marcînd un nivel de călcare aparținînd culturii Tiszapolgár. Spre deosebire de locuirea din Chei, obiectiv 1, ceramica are ca degresant mult nisip. Pasta este aspră, de culoare brună și neagră, arderea nu prea puternică. Motivele și formele sînt cele obișnuite fazei clasice a culturii Tiszapolgár. Ca ornamente amintim cîteva apăsări cu un obiect bont⁴³ și obișnuitele toarte-cioc (fig. 11), perforate total sau parțial. Unele dintre aceste toarte sînt realizate într-o asemenea manieră încît ele marchează capul unei păsări de pradă. Fragmente ceramice Coțofeni nu au apărut în secțiune ci doar în vecinătate, în zona sondei (P. 83865, pastă brun-închis, amestecată cu pietricele).

În celelalte sonde (S₄—S₉) au apărut sporadice fragmente ceramice, ceea ce arată că zona a fost locuită în mod sporadic, fără a fi vorba de complexe.

În zona secțiunii S₃, sondă situată cu cca 30 m spre SE, către pădurea Copăcenilor, stratul de cultură preistoric coboară. Depunerile recente sînt mai groase în acele zone. Cîteva schije de brand (P. 83877) s-au găsit la —0,40 m ceea ce marchează depunerile din 1944 pînă în zilele noastre, sau răscoliri din acea vreme. La —0,20 a apărut un fragment din pastă grosieră, cu slip, ce pare a fi Coțofeni (P. 83868) are cioburi pisate în pastă și este în poziție secundară. La —1 m s-au găsit două fragmente dintr-o pastă nisipoasă, cărămizie și cu resturi organice, ce poate fi Tiszapolgár sau mai timpurii, din neoliticul tîrziu (P. 83872, 83874). Un fragment aflat mai sus, la —0,50 m, din pastă cărămizie cu tăieturi adînci, ar indica o fază timpurie a culturii Coțofeni (P. 83969). Alte cîteva fragmente, aflate la —1 m, sînt mai greu de încadrat cultural nefiînd deosebit de caracteristice (P. 83873, 83875—876). Un gratoar din șist verzui, cu rețușuri denticulare pe o margine a fost descoperit tot aici (P. 83961).

Obiectivul 3, La stîină. Situat între curbura Cheilor și o pantă ceva mai dulce care permite coborîrea pînă în Chei este o terasă ceva mai dreaptă (pl. VIII/B, G). Zona (ca și în cazul obiectivului 2) a servit ca pășune vreme îndelungată fiind folosită și în prezent (pl. VIII/G). O sondă deschisă aici (fig. 10/2) arată prezența aceluiași stratului. În stratul de la —0,20 m au apărut cîteva fragmente ceramice eneolitice și două lame de obsidian (P. 83859—83860) și un fragment Coțofeni (fig. 9/10—11).

Între obiectivul 2 și 3, pe drumul vechi ce urcă din Chei prin pădurea Copăcenilor pînă spre malul sudic al Cheilor, după ce se bifurcau unul se îndrepta spre Tureni, celălalt spre Săndulești, pe partea dinspre Tureni, ce merge paralel cu marginea Cheilor, în ruptura drumului, au fost găsite cîteva obiecte ce demonstrează existența unor locuiri pe suprafețe mai întinse, cu caracter sezonier. Lîngă pădure a fost găsit un fragment de gratoar și o așchie de calcedonic (P. 83856—857); un nucleu de opal, în vecinătatea stînei (Stîină mobilă, pl. VIII/G) (P. 83864); fragmente ceramice Coțofeni (fig. 9/7) cărămizii, altele nisipoase, atipice ce par a fi prefeudale și lama unui cuțit de fier, medieval. Drumul vechi, cît și cel nou, taie straturile de sol ajungîndu-se la argilele care acoperă stîncea. Din loc în loc straturile de piatră rulat ajung la suprafață sau sînt tăiate de drum.

Obiectivul 4, Ghicenghe. (pl. VIII/B 4). Zona este situată în continuarea creștelor Munților Petrindului și desparte valea Tureni de Micești și Deleni. Este o șă care coboară spre un fir de apă, un izvor, de la care loc urcă din nou pînă în spa-

⁴³ Z. Kalmar, în *ActaMN*, XVIII, 1981, p. 312, fig. 5/5, 8; Gh. Lazarovici, *op. cit.*, fig. 2/11—13, 18; 4/4—6; 5/1; 8/11; 9/4, 15, 17, 20—21.

tele satului Tureni. Paralel cu creasta, spre răsărit, este un drum ce duce de la Tureni la Săndulești. În stînga, la vest, de acest drum se observă un tumul uriaș (cu diametru de 40—42×3—4 m) spre sud și un tumul aplatizat cu diametrul de 6—10×0,30/0,50 m (înălțime). Alungirea tumulului este pe direcția arăturii încît este explicată alungirea și aplatizarea lui. Spre est de acesta sînt încă doi tumuli, iar în zona centrală alți trei. Cu excepția primilor doi ceilalți sînt aplatizați. Între tumulii din zona de nord s-a găsit o lamă de opal și un fragment de obiect din fier (este corodat și nu se poate preciza epoca din care provine).

Tumulul Mare (în numerotare nr. 1). De formă rotundă, cu extremitatea de nord, nord-est tăiată de lucrările agricole, tumulul este cel mai înalt din zonă, de la el fiind vizibilitate perfectă spre Tureni și Turda. Se aseamănă cu tumulu uriaș din Cheile Aiudului. Prin înălțimea sa a fost folosit ca reper în evul mediu, apoi ca loc pentru spînzurătoare, de unde și toponimul local de *La Furci* sau *Akasztófó*. Din loc în loc, la suprafață, se văd urmele unor bolovani din mantaua tumulului. Un fragment ceramic Cotofeni găsit pe el ar putea indica momentul ridicării tumulului în el vor fi, poate, și alte morminte mai tîrzii (pl. VII).

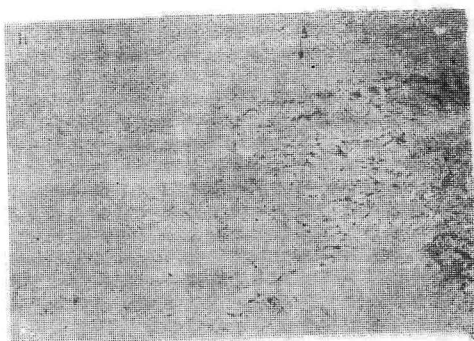
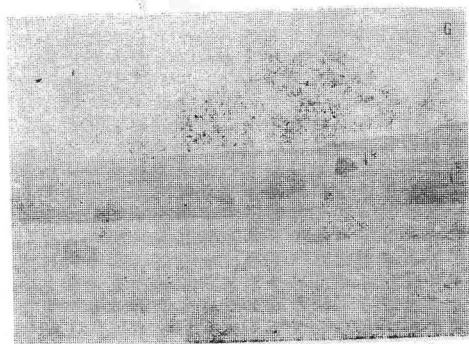
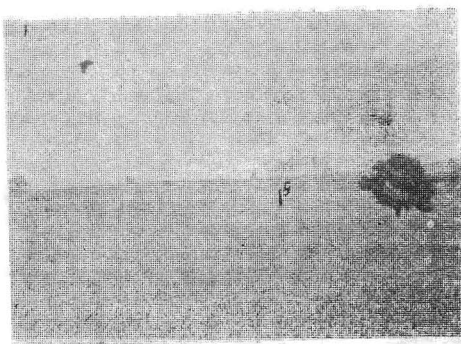
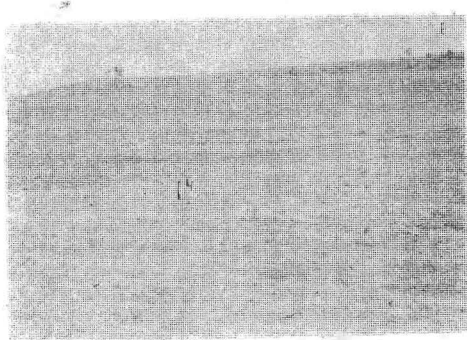
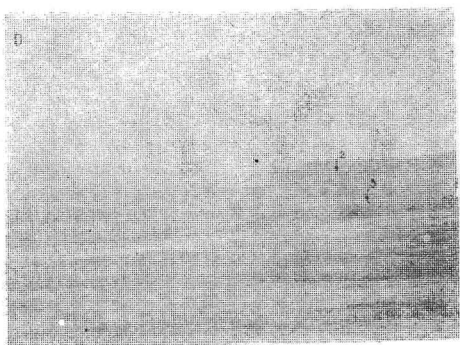
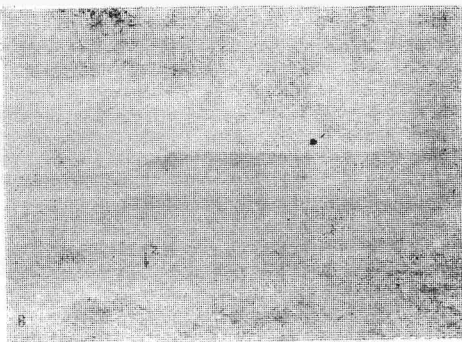
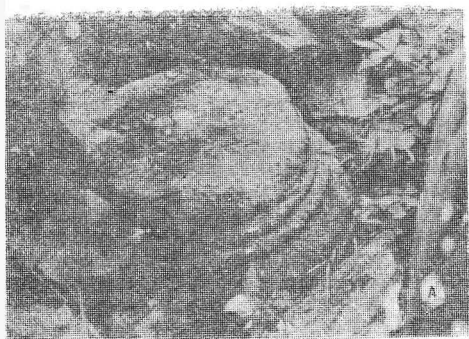
Tumulul a fost prospectat cu magnetometru cu protoni și cu radiații gama⁴⁴. Prospectiunile au vizat două profile pe direcția EV și NS precum și întreg sfertul de SE al tumulului. Din măsurători rezultă existența unor anomalii (minime și maxime) ce înfățișează structura internă la diferite adîncimi. Datele au fost prelucrate prin calculator, prin analiza clasterilor rezultă prezența unor structuri ce produc perturbații importante (vezi p. 438/439, fig. 5—8).

Ceilalți tumuli, cu excepția celui de nord-vest (nr. 8), sînt puternic aplatizați. În locul lor au rămas pete alungite de pămînt mai deschis la culoare amestecat cu pietre. În zona dintre tumulii nr. 4 și nr. 5 a fost găsit un nucleu de opal (P. 83853) și un obiect ascuțit de fier, cu urma unui tub (P. 83854). În zona tumulului nr. 8 a apărut un fragment ceramic, lucrat la roată, medieval (P. 83867).

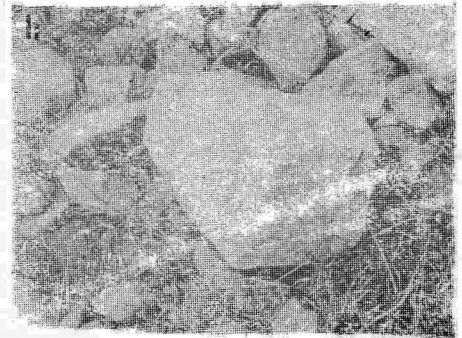
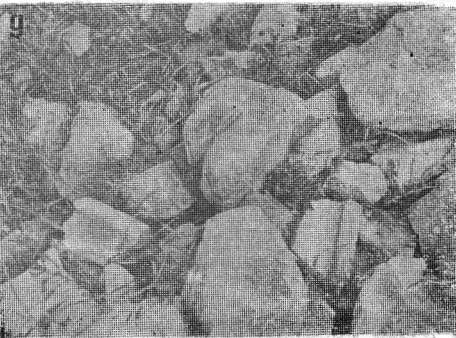
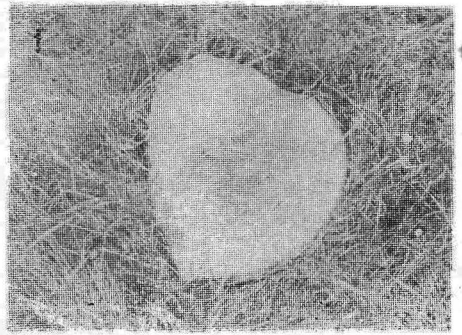
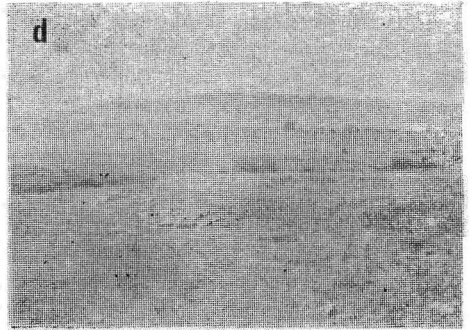
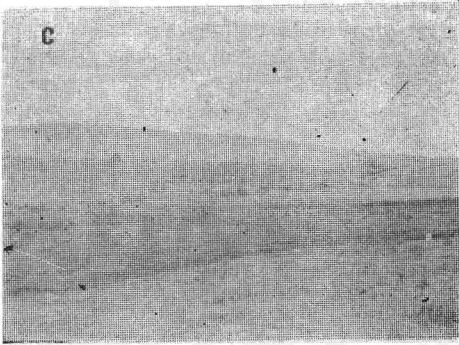
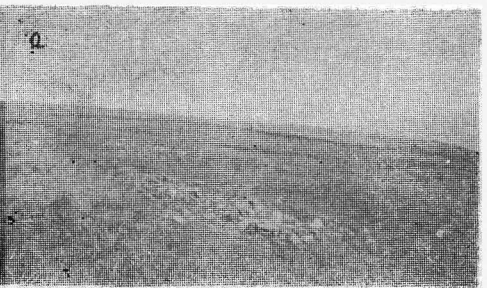
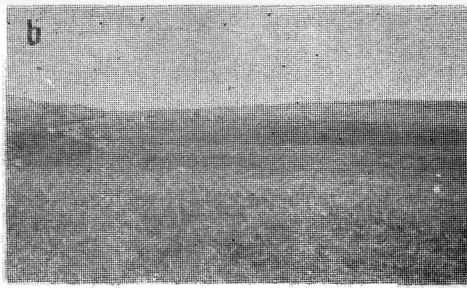
Obiectivul 5 este în interiorul carierei un ieșind ca o peninsulă. Pe acesta, pe panta de nord a muntelui, un izvor străvechi, azi în parte uscat, a fost captat și transformat în bazin de apă. Mai jos de acesta, pe o viroagă s-a format un ochi de apă de cîțiva metri patrați. Zona acestui izvor a fost prospectată, nu însă suficient. La cca 30 m distanță spre sud s-a găsit, la cca 25 cm adîncime, în marginea carierei, un brăzdar de plug din piatră. Nu se poate preciza, după forma sa, epoca din care datează. Pînă în prezent aceasta este cea mai importantă piesă descoperită la Săndulești Nord. Tăișul și lama au forma unui triunghi isoscel cu baza suficient de lată pentru a asigura rezistența necesară. Îngroșarea sa în zona în care era fixat amintește de topoarele neolitice înalte, folosite ca brăzdare de plug. Piesa a fost găsită la baza stratului de humus, care este mai brun, zonă în care aciditatea solului trebuia să fi fost foarte mare (provenind de la solul brun de pădure).

Tot în interiorul carierei, în forma unui ic, din loc în loc se observă straturi de depuneri nisipoase într-o groapă de pe fundul fostei Mări Sarmatice. Din asemenea straturi au fost culese scoici fosile și un dinte fosilizat de rechin (are forma triunghiulară și este acoperit de un strat negru lucios). Marginile dintelui erau denticulate, ca dinții unui fierăstrău bine ascuțit. Piesa a fost încastrată într-un strat de nisip cu bobul mare, cimentat. Piesa se află în colecția inginerului

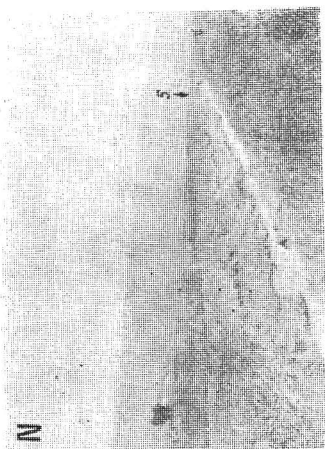
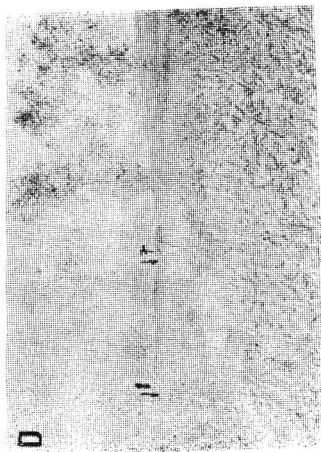
⁴⁴ V. Morariu de la ITIM a coordonat o echipă formată din fizicieni și chimiști care au făcut măsurători complexe. Un studiu despre aceste măsurători este în lucru, mai sus la p. 431—438.

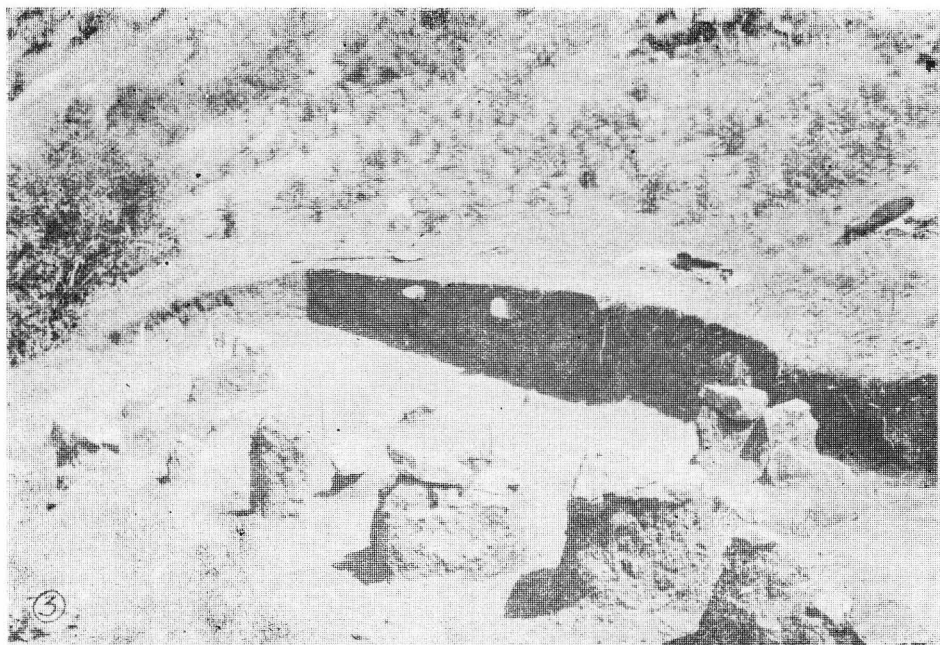
Planşa I: Chinteni

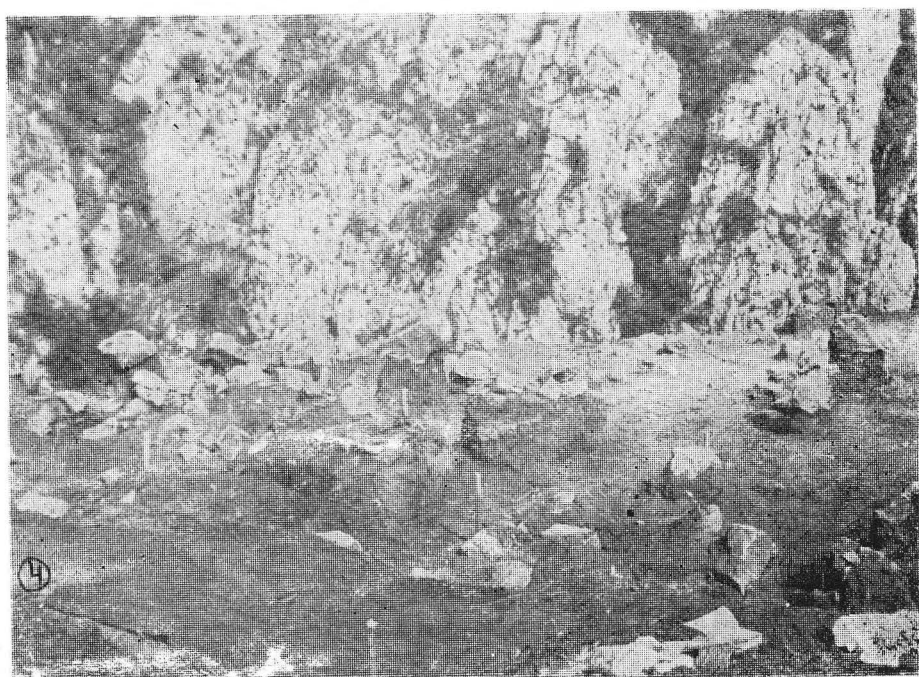
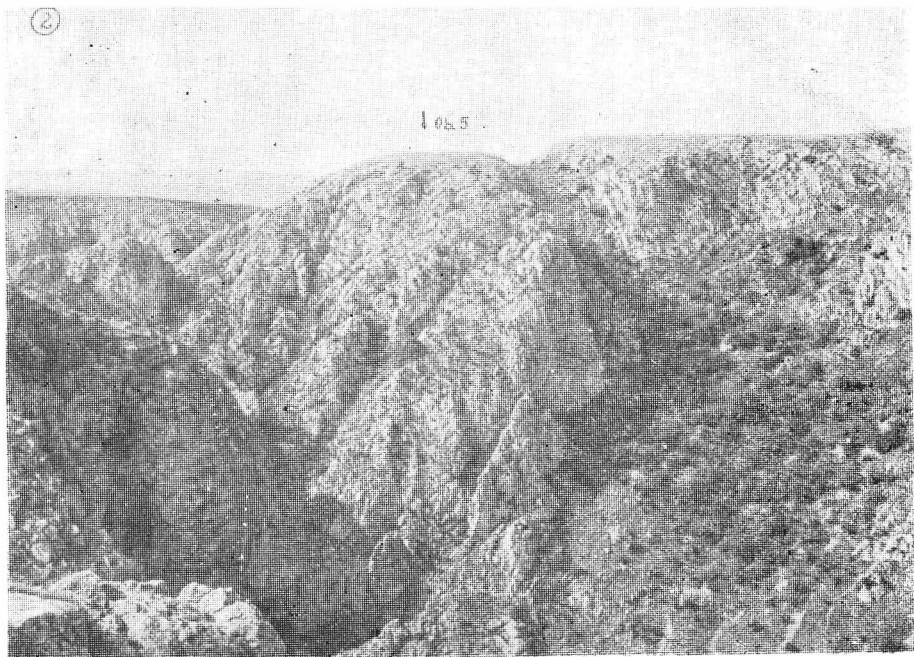
Planșa II: Chinteni — ob. 7

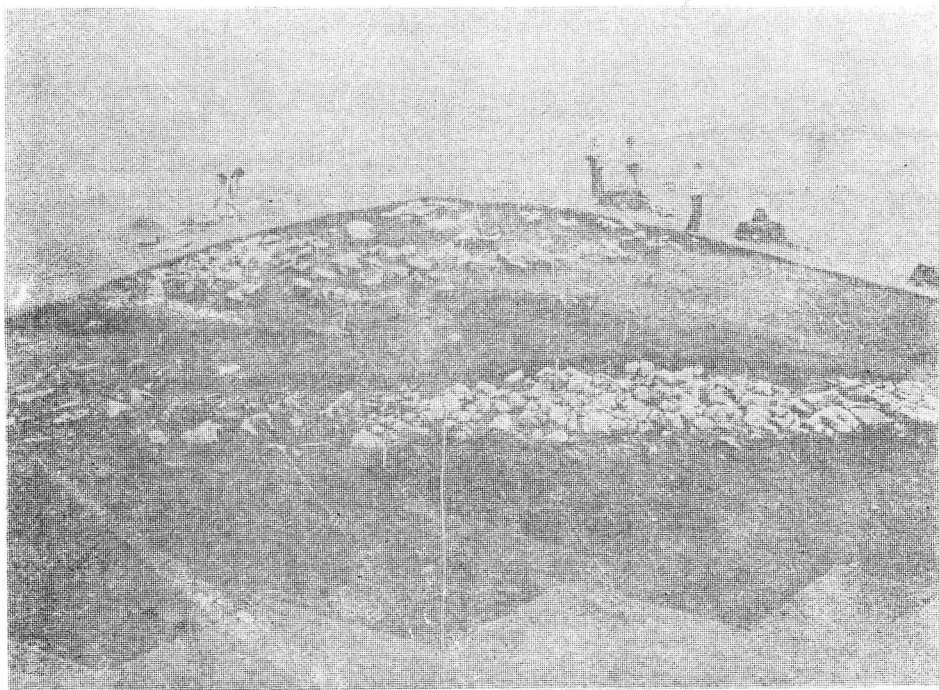
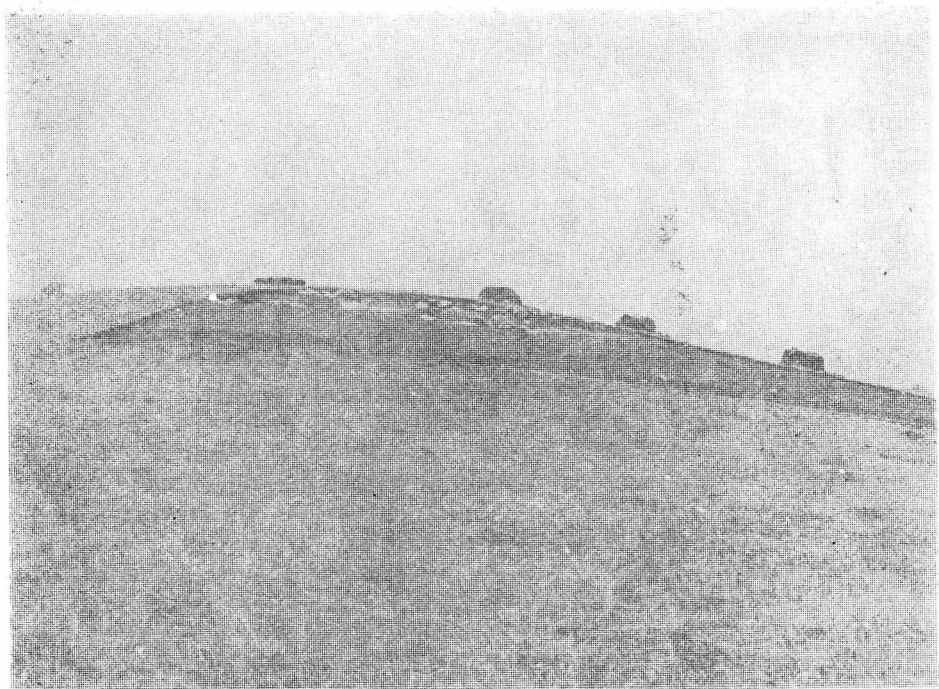
Plaușa III: Valea Caldă

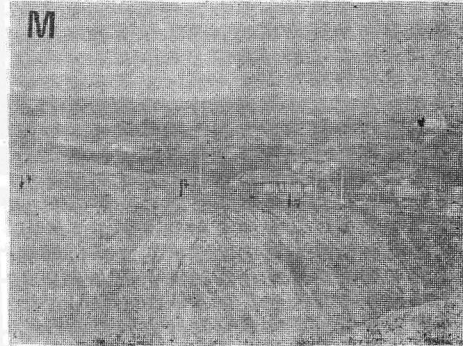
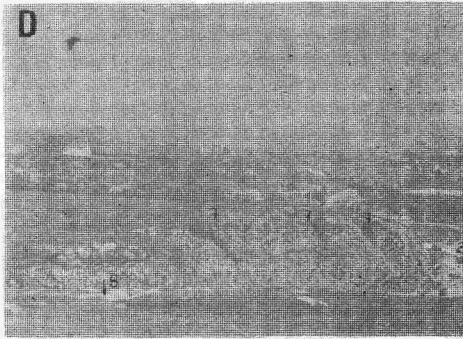
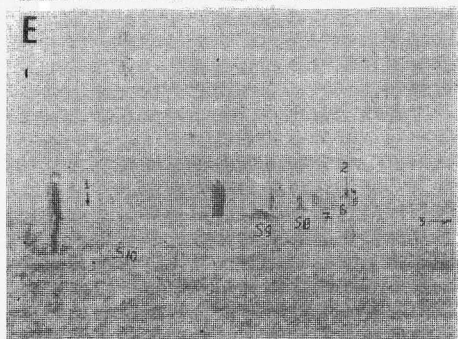
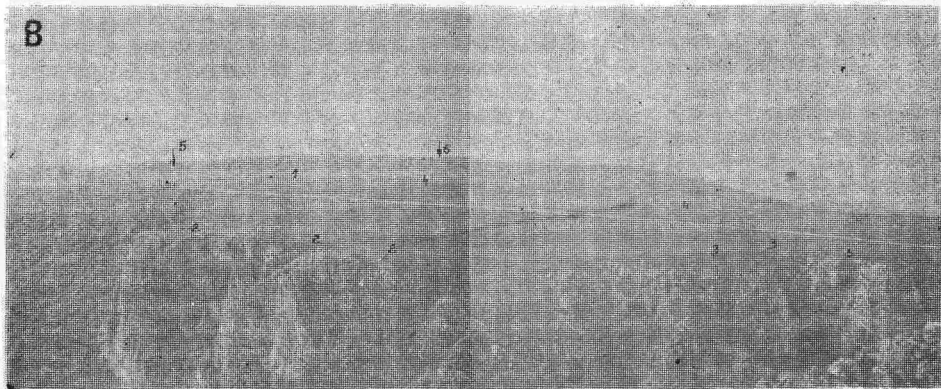
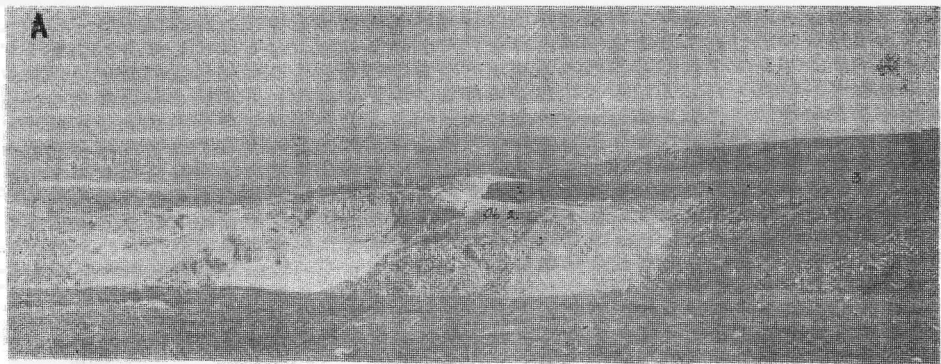
Planșa VI/1:1 Sândulești Nord, 3. Tureni — Poderei

Pl. VI 2: 2. Tureni — Rotogol; 4. Cheile Turenilor — Poderei

Planşa VII: Tureni — Turnul 1 (La furci)

Planșa VIII: A, M Tureni — Carieră; B. Cheile Turenilor; D. Vedere de la Stîna spre Chei; E. Pe Chei; G. La Stîna.

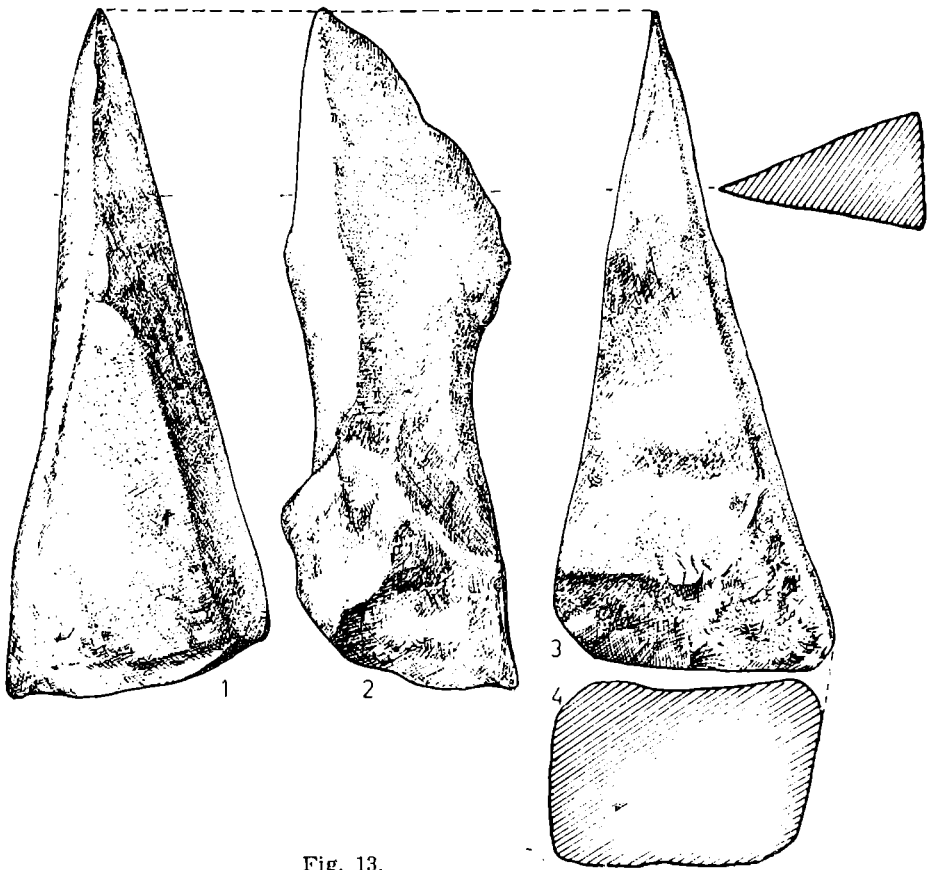

Fig. 13.

Pop Eugen, de la carieră. Într-o zonă apropiată unde se exploata între anii 1945—1950, după informațiile culese, a fost descoperită o ulcică de lut, cu toartă care a ajuns în fosta colecție a inginerului geolog Tranulis⁴⁵ (pl. VI/a).

Obiectivul 6. În zona centrală a carierei, zonă în care un vechi pisc al muntelui își începe urcușul s-a găsit o lamă puternic denticulată din obsidian, foarte transparent de aspectul unei sticle recente. În zona respectivă stratul de humus era mai gros. Pe aceeași pantă, spre izvorul lui Alexandru Macedon sînt urmele unor izvoare, în vecinătatea cărora vor trebui concentrate cercetările viitoare.

Săndulești Sud. La est de carieră, la extinderea drumului spre Săndulești, după despărțirea acestuia de cel spre Turda au fost găsite două apeducte romane din ceramică ce făcea parte, foarte probabil, din sistemul de alimentare cu apă a castrului de la Potaisa. Zona este în vecinătatea *Izvorului Copăcenilor*.

Materialul arheologic descoperit este sărăcăcios, în comparație cu materialele descoperite în mari stațiuni, este însă foarte variat și marchează un gen de locuri mici de aspectul unor cătune sau sezoniere. Cercetarea prin comparație cu aspectul locuirilor actuale din zonele izolate, de aici și de aiurea, metodologie cu caracter

⁴⁵ Informații amabile de la fiul acestuia.

etnoarheologic, permite o mai bună cunoaștere a realităților istorice, aruncând o lumină nouă asupra densității de locuire în diferite epoci istorice. Cercetarea tuturor zonelor nu a depășit 10—15 km², dar cercetările de teren deosebit de amănunțite arată o densitate mare și prezența în zona cercetată a mai tuturor epocilor și civilizațiilor străvechi.

Sintetizând materialul și informațiile adunate rezultă prezența unor locuiri din următoarele epoci și culturi istorice:

Neolitic. Cultura Starčevo—Cris la Baciul — *Gura Baciului ob. 1 și 2; Complexul Cluj — Cheile Turzii — Lumea Nouă — Iclod*, în fazele mijlocii la Baciul — *Gura Baciului ob. 3*, în Tureni — *Cheile Turenilor ob. 1*, (descoperiri din vara anului 1986), pe valea Turenilor în aval, la intrarea în Copăceni (perieghază Gh. Lazarovici și I. Păcuraru în anul 1970); *Grupul Gilău* la Cluj — *Stăvilari și Chinteni — ob. 8; Grupul Iclod* la Cluj — *Stăvilari și Chinteni — ob. 4 și 5; neolitic neprecizat* la Chinteni — *ob. 4—5, 7—8 și la Săndulești Nord — ob. 2.*

Dintr-o privire sumară asupra problemelor pe care materialele neolitice le ridică se desprind câteva idei asupra cărora dorim să reținem atenția specialiștilor.

1. Geneza neoliticului mijlociu în zonele de nord și vest ale Transilvaniei, este rezultatul dezvoltării locale a comunităților Starčevo—Cris, fenomen similar petrecut și în nordul Banatului⁴⁶ în sud-vestul Transilvaniei, în complexul Turdaș⁴⁷. La nord de Tirnave, în bazinul Someșurilor se formează un complex cultural cu ceramică pictată și incizată, înrudit cu cele două grupe sudice: Cultura Banatului și Turdaș, din care însă sînt cunoscute doar grupe și aspecte culturale pe care le enumerăm în spațiu de la nord la sud și în timp; grupul Pișcolț⁴⁸, grupul Gilău⁴⁹, grupul Cluj — Cheile Turzii⁵⁰, grupul Iclod⁵¹, grupul Suplac⁵², aspectul Lumea Nouă⁵³.

Din perioada *encolitică* timpurie sînt descoperirile aparținînd culturilor; *Petrestii* (la Tureni — *ob. 1*, săpături 1986 și *ob. 4*); *Tiszapolgár* (Tureni — *ob. 1* și Săndulești Nord — *Pe Chei ob. 2*) (fig. 14/13—14, 15/1a).

Din perioada *encolitică* timpurie sînt descoperiri la Tureni *ob. 1, 4—5, 7 și Săndulești Nord — ob. 2—4*. Din aceeași vreme sînt sesizate descoperiri de tumuli unii dintre ei fără manta de pietre cum sînt cei de la Copăceni — *Livada de pruni* (situat pe șoseaua spre Cluj-Napoca) sau cele două necropole și alți tumuli la sud de Tureni, la Micești — *Pădurea Satului*, Micești — *Alac*, Micești — *Țicla* și alte descoperiri izolate, în număr de cca 25 de tumuli⁵⁴. Aceștia li se adaugă cei cu manta de pietre de la Săndulești Nord — *ob. 4*, unde din 6 tumuli 2 sînt fără

⁴⁶ Gh. Lazarovici, în *ActaMP*, IX, 1985, p. 70 și urm.

⁴⁷ Deosebirile dintre cultura Vinča și Turdaș sînt esențiale în faza evoluată. Pentru precizări vezi H. Dumitrescu, în *ActaMN*, XXI, 1984, p. 3—44, vezi și partea a II-a mai sus la p. 3 și urm.; vezi și observațiile lui Gh. Lazarovici și H. Dumitrescu pe marginea celor două studii de mai sus.

⁴⁸ Gh. Lazarovici — I. Nemeti, în *ActaMP*, VII, 1983, p. 17—60.

⁴⁹ Z. Kalmar, în *ActaMN*, XIX, 1982, p. 247—252.

⁵⁰ Grup cultural neidentificat complet. Este înrudit cu cultura Banatului, Turdaș, Alföld și Vinča. Referiri la Gh. Lazarovici, în *ActaMP*, X, 1986, p. 17—18.

⁵¹ *Ibidem*, p. 17—46.

⁵² D. Ignat, în *ActaMN*, XIV, 1977, p. 13—21; Idem, în *Materiale*, X, 1979, p. 45—54.

⁵³ D. Berciu, *Problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări*, București, 1981, p. 27 și urm.

⁵⁴ Descoperiri din luna septembrie al anului 1986 făcute în cadrul cercetărilor etnoarheologice româno-engleze. La cercetări au participat Gh. Lazarovici și Jennifer Ann Lamprell.

manta de pietre, marcând, poate, un alt orizont cronologic sau cultural. Dintre cei cu manta de pietre, la unii s-au descoperit fragmente ceramice Coțofeni, fără a fi însă *in situ*. O necropolă din trei tumuli sînt în Munții Petrindului în punctele *Pe grădini* din hotarul satului Petreștii de Sus (ob. 3)⁵⁵. Acești tumuli se adaugă altora semnalati de prof. Șt. Ferenczi la Cluj, Chinteni, Sinnicoară, Răscruci, Bădeni și de N. Vlăsa în *Pădurea Făgetului* din Cluj-Napoca⁵⁶.

Descoperiri din *epoca bronzului* au fost semnalate la Tureni — ob. 1—3 și la Copăceni. Majoritatea lor aparțin culturii Wietemberg⁵⁷.

Din *prima vîrstă a fierului* sînt descoperirile de la Cluj — *Stăvilă* (fig. 1/13) (materiale numeroase din Hallstatt C/D au apărut în vara anului 1986 în săpăturile de salvare din incinta Stației de 100 Kv) și la Baci — ob. 4 (fig. 5/9).

Între materialele descoperite sînt și unele atipice despre care nu putem preciza decît că sînt preistorice. Cercetări mai amănunțite vor permite (poate mai tîrziu) încadrări mai exacte. Asemenea materiale au apărut la Baci — ob. 4; Chinteni — ob. 2, 8; Cluj — *Valea Caldă*, ob. 2—4, 7; Tureni — ob. 3; Săndulești Nord — ob. 1. Între acestea sînt unele descoperiri de obiecte litice (cioplite sau slefuite) ce nu pot fi încadrate cultural.

Descoperiri de materiale ceramice sau de construcții din epoca romană au apărut la Baci — ob. 3—4; Chinteni — ob. 1, 7—8; Cluj — *Valea Caldă* ob. 10; Săndulești Nord și Copăceni (descoperiri din vara anului 1986. Mai importante sînt construcțiile de la Chinteni — ob. 7 și *Valea Caldă* (cercetată de colegul Radu Ardevan în toamna anului 1986) și apeductul roman de la Copăceni (la sud-est de conac). Materiale ceramice romane și mai ales *romane tîrzii* (în special ceramică cenușie, la roată, amestecată cu nisip mare sau pietricele în pastă, cu aspect zgrunțuros) au fost recoltate de la Cluj — *Stăvilă*, Baci — ob. 2; Chinteni — ob. 8; Cluj — *Valea Caldă* ob. 1—6.

Fragmente ceramice lucrate cu mîna sau la roată, pe o pastă brună, brună-neagră și neagră, ornamentate cu benzi de incizii în val sau linii în val au fost descoperite la Baci — ob. 3—4; Chinteni — ob. 3, 5, 8; Cluj — *Valea Caldă* ob. 8 și Tureni — ob. 3.

Descoperiri ceramice datînd din *evul mediu* apar pretutindeni: la Cluj — *Stăvilă*; Baci — ob. 3—4; Chinteni — ob. 5—7; Cluj — *Valea Caldă* ob. 1, 3—6, 8—10; Tureni — ob. 3, 6 și Săndulești Nord — ob. 4.

Alte materiale, care nu pot fi încadrate în timp din cauza lipsei din zonă a unor materiale cu care se asociază, sînt descoperirile de zgură la Chinteni — ob. 3 și resturi de schelete umane la Mărtinești — *Stația ITA*, Micești — *Lotul scolii*, și *La cărămidă* (acesta ar putea fi din epoca romană dată fiind prezența unor fragmente de cărămizi romane în zonă).

Cercetările de suprafață amănunțite, verificarea atentă a zonelor în care urmează a se ridica obiective economico-industriale, hidroenergetice sau lucrări de îmbunătățiri funciare, precum și sondajele sau săpăturile de salvare ale căror rezultate sînt încă în studiu au adus noi și importante contribuții la completarea hărții arheologice al județului Cluj.

GHEORGHE LAZAROVICI — ZOIA KALMAR

⁵⁵ Cercetări etnoarheologice în luna iulie 1986, la care au luat parte J. Nandriș, Sarah Milleken, Z. Kalmar și Gh. Lazarovici. În 1988 a apărut în schelet în T.2.

⁵⁶ Informații amabile D. Ursuțiu care a luat parte la expediție cu N. Vlăsa care i le-a arătat.

⁵⁷ Descoperirile vor fi prelucrate de T. Sorocanu.

Tabel 1

(Valea Caldă — obiectivele și locuirile)

epoca \ obiectivul	1	2	3-4	5-6	7	8	9	10
preistoric		2/1	×	2/2	2/2			
roman								×
sec. IV—V	2/3	×	2/5	2/6				
sec. V—VI					2/7—9			
sec. VIII—IX						2/10		
sec. IX—XI						2/11		2/12—13
sec. XII—XIV			×					×
sec. XIV—XVI	2/14					2/18—19	2/20	
post sec. XVI	2/15—i7							
	2/17							
neprecizat	×							

ARCHÄOLOGISCHE SONDIERUNGS- UND RETTUNGSGRABUNGEN AUF DEM GEBIETE DES MUNIZIPIUMS UND DES KREISES CLUJ

(Zusammenfassung)

Der Beitrag stellt die Ergebnisse vor, die die Abteilung für Vorgeschichte infolge der in der Zeitspanne 1985—1986 vorgenommenen Sondierungsgrabungen, Oberflächenforschungen und archäologischen Rettungsgrabungen erzielte. Der Aufsatz hat einen vorläufigen Charakter und den Zweck, diese Ergebnisse durch ihre Veröffentlichung einem breiten Publikum zugänglich zu machen und sie der Nachwelt als Angaben über diese archäologischen und historischen Schutzgebiete zu erhalten.

Das entdeckte archäologische Material ist ärmlich im Vergleich zu den in den großen Stationen entdeckten Materialien, aber sehr vielseitig und interessant, wobei es auf eine Art von Weiler oder saisonbedingter Bewohnung hinweist. Die Untersuchung dieser Entdeckungen durch deren Vergleich mit den gegenwärtigen Bewohnungen aus den hiesigen und anderweitigen abgelegenen Gegenden sowie die Methodologie mit ethnoarchäologischem Charakter erlauben einen besseren Einblick in die historischen Tatsachen und werfen ein neues Licht auf die Bewohnungsdichte in verschiedenen historischen Epochen. Die Forschung auf allen Gebieten erstreckte sich nicht über mehr als 10—15 km², aber sehr sorgfältige Feldforschungen bewiesen, daß es in dem erforschten Gebiet eine große Siedlungsdichte gab und daß hier fast alle uralten Epochen und Zivilisationen ihre Spuren hinterließen.

Eine Synthese des gesammelten Materials und der Informationen zeigt das Vorhandensein von Bewohnungen in folgenden historischen Epochen und Kulturen:

Neolithikum, *Starčevo-Criș-Kultur* bei Baciú — *Gura Baciului*, Ob. 1 und 2; der *Komplex Cluj — Cheile Turzii — Lumea Nouă — Iclod*, in den Mittelphasen; bei Baciú — *Gura Baciului*, Ob. 3, in Tureni — *Cheile Turenilor*, Ob. 1 (Entdeckungen vom Sommer des Jahres 1986), im Turenilortal flußaufwärts, bei der Einfahrt in Copăceni (Feldforschungen). Gh. Lazarovici und I. Păcuraru im Jahre 1970); *Gilău*gruppe bei Cluj-Napoca — *Stăvilă* und bei Chinteni — Ob. 8; *Iclod*gruppe bei Cluj-Napoca — *Stăvilă* und Chinteni — Ob. 4 und 5; *unbestimmtes Neolithikum* bei Chinteni — Ob. 4—5, 7—8 und bei Săndulești Nord — Ob. 2.

Die neolithischen Materialien werfen eine Reihe von Fragen auf, und auf die wichtigsten möchten wir die Aufmerksamkeit der Fachleute lenken.

Die Genesis des mittleren Neolithikums in den nördlichen und westlichen Gebieten Siebenbürgens ist das Ergebnis der örtlichen Entwicklung der Starčevo-Criş-Kommunitäten, gleich den Phänomenen im Norden des Banats, im Südwesten Siebenbürgens, im Turdşkomplex, nördlich der beiden Tirnavaflüsse. Im Flußgebiet der Someşflüsse entstand ein kultureller Komplex mit bemalter und eingeritzter Keramik, der mit den beiden südlichen Gruppen, Banater Kultur und Turdşkultur, verwandt ist und von dem nur kulturelle Gruppen und Aspekte bekannt sind, die wir von Norden nach Süden aufzählen: Pişcoltgruppe, Gilău-gruppe, Suplacgruppe, Lumea Nouă-Aspekt.

Aus der *frühen eneolithischen* Periode gibt es Entdeckungen, die den Kulturen *Petreşti* (bei Tureni — *Ob. 1*, Grabungen 1986 und *Ob. 4*) und *Tiszapolgár* (Tureni — *Ob. 1* und Sänduleşti Nord — *Pe Chei* — *Ob. 2*) zugehören.

Aus der *späten eneolithischen* Periode gibt es Entdeckungen bei Tureni — *Ob. 1*, 4—5, 7 und Sänduleşti Nord — *Ob. 2—4*. Aus derselben Zeit stammen die Entdeckungen von Hügelgräbern, einige davon ohne Steinhülle, wie jene von Copăceni — *Livada de pruni* (auf der Landstraße nach Cluj-Napoca) oder die beiden Nekropolen und andere Hügelgräber südlich von Tureni, bei Miceşti — *Pădurea Satului*, Miceşti — *Alac*, Miceşti — *Țicla* und andere vereinzelt Entdeckungen, insgesamt etwa 25 Hügelgräber. Hinzu kommen dann noch jene Hügelgräber mit Steinhülle, die vielleicht einen andern chronologischen oder kulturellen Horizont darstellen, wie jene von Sänduleşti Nord — *Ob. 4*, wo von 6 Hügelgräbern 2 ohne Steinhülle sind. Bei einigen der Hügelgräber mit Steinhülle entdeckte man Keramikfragmente der Coţofenkultur, ohne daß sie aber *in situ* gewesen wären. Eine Nekropole mit drei Hügelgräbern befindet sich im Petrindgebirge im Punkt *Pe Grădini* auf dem Hattert des Dorfes *Petreşti de Sus* (*Ob. 3*). Hinzu kommen noch andere Hügelgräber, die von Şt. Ferenczi in Cluj, Chinteni, Sănnicoară, Răseruci und Bădeni und von N. Vlassa im Wald *Pădurea Făgetului* aus Cluj-Napoca entdeckt wurden.

Entdeckungen aus der *Bronzezeit* machte man bei Tureni — *Ob. 1—3* und bei Copăceni. Die Mehrzahl davon kann man der Wietenbergkultur zuordnen.

Aus der *ersten Eisenzeit* stammen die Entdeckungen von Cluj-Napoca — *Stăvilar* (zahlreiche Materialien von Hallstatt C/D tauchten im Sommer des Jahres 1986 während der Rettungsgrabungen im Innenhof der Station von 110 Kv auf) und von Băciu — *Ob. 4*.

Unter den entdeckten Materialien gibt es auch einige untypische, über die wir nichts anderes sagen können, als daß sie prähistorisch sind. Ausführlichere Forschungen werden (vielleicht später) genauere Zuordnungen ermöglichen. Solche Materialien tauchten auf bei: Băciu — *Ob. 4*, Chinteni — *Ob. 2, 8*, Cluj-Napoca — *Stăvilar*, *Ob. 2—4, 7*, Tureni — *Ob. 3* und Sänduleşti Nord — *Ob. 1*. Darunter befinden sich auch lithische Entdeckungen (behauen oder geschliffen), die kulturell nicht eingeordnet werden können.

Keramischen Material und Bauten aus der *römischen Epoche* entdeckte man bei Băciu — *Ob. 3—4*, Chinteni — *Ob. 1, 7—8*, Cluj-Napoca — *Valea Caldă* — *Ob. 10*, Sänduleşti Nord und Copăceni (Entdeckungen aus dem Sommer des Jahres 1986). Wichtiger sind die römischen Bauten von Chinteni — *Ob. 7* und *Valea Caldă* (die von unserem Kollegen Radu Avram im Herbst des Jahres 1986 erforscht wurden) sowie der römische Aquädukt von Copăceni (südöstlich des Bojarenlandhauses). Die römischen und besonders die spätrömischen keramischen Materialien (vor allem graue Keramik, mit Töpferrad hergestellt, mit grobem Sand oder Steinchen in der Paste, von grobem Aussehen) sammelte man in Cluj-Napoca — *Stăvilar*, Băciu — *Ob. 2*, Cluj-Napoca — *Valea Caldă* — *Ob. 1—6*.

Keramische Fragmente (von VIII—IX Jh.), mit der Hand oder dem Rad aus einer braunen, schwarzbraunen oder schwarzen Paste hergestellt und mit wellenförmigen Einritzbandern ornamentiert, entdeckte man bei Băciu — *Ob. 3—4*, Chinteni — *Ob. 3, 5, 8*, Cluj-Napoca — *Valea Caldă* — *Ob. 8* und bei Tureni — *Ob. 3*.

Aus dem *Mittelalter* stammende Keramik taucht überall auf: in Cluj-Napoca — *Stăvilari*, Baci — *Ob. 3—4*, Chinteni — *Ob. 5—7*, Cluj-Napoca — *Valea Caldă* — *Ob. 1, 3—6, 8—10*, Tureni — *Ob. 3, 6* und Săndulești Nord — *Ob. 4*.

Andere Materialien, die vorläufig zeitlich nicht eingeordnet werden können, weil in der Gegend ähnliche Materialien fehlen, sind die Schlacke, die man in Chinteni — *Ob. 3* entdeckte, sowie die Reste menschlicher Skelette, die man in Mărtinești — *Stația ITA*, Micești *Lotul Școlii* und *La Cărămidă* entdeckte (die letzteren könnten aus der römischen Epoche sein, da man in der Gegend Fragmente von römischen Backsteinen fand).

Die Oberflächenforschungen, die Sondierungs- und Rettungsgrabungen, deren Ergebnisse man erst erforscht, erbrachten neue und wichtige Beiträge zur Vervollständigung der archäologischen Landkarte des Kreises Cluj.

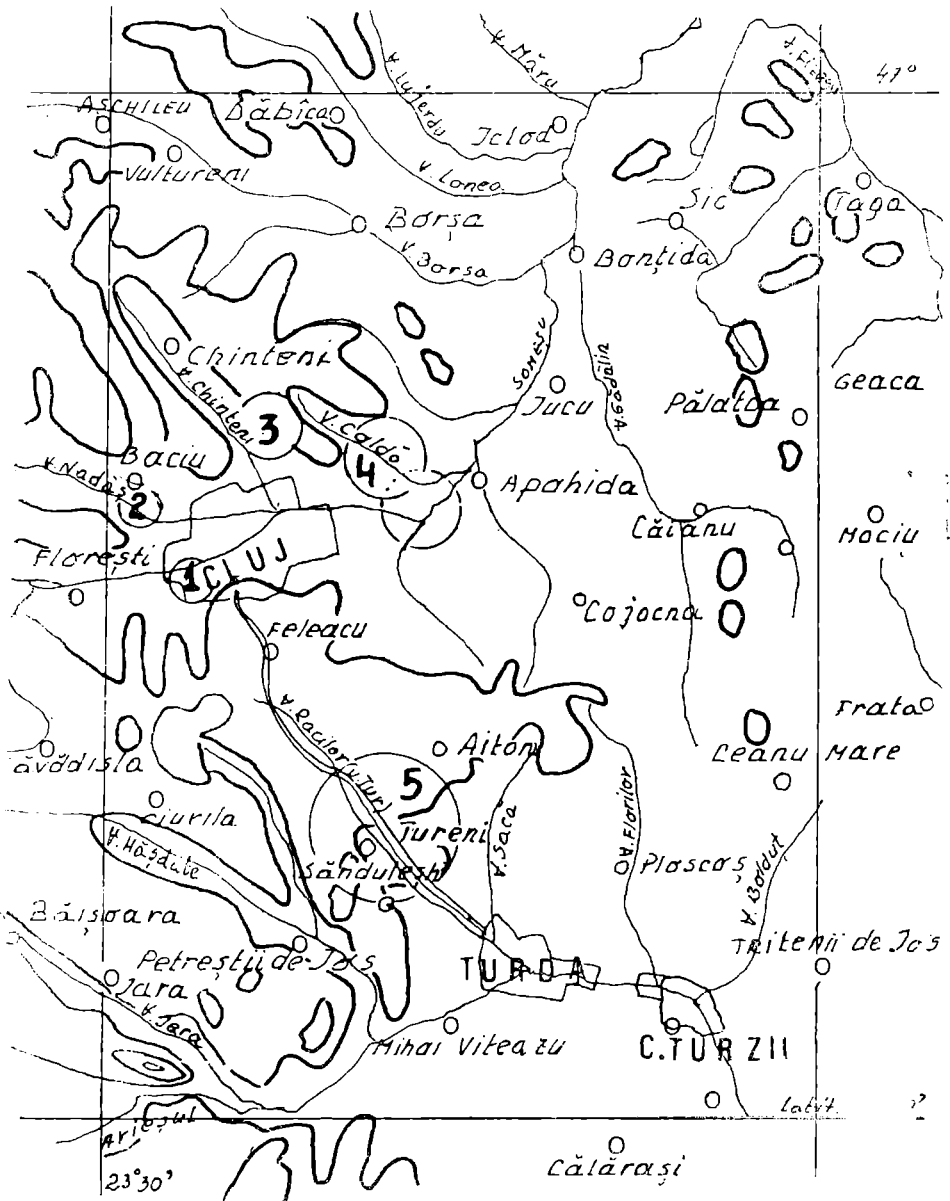

Fig. Amplasarea obiectivelor arheologice: 1. Cluj; 2. Baciu; 3. Valea Chintenilor; 4. Valea Caldă; 5. Tureni—Săndulești.

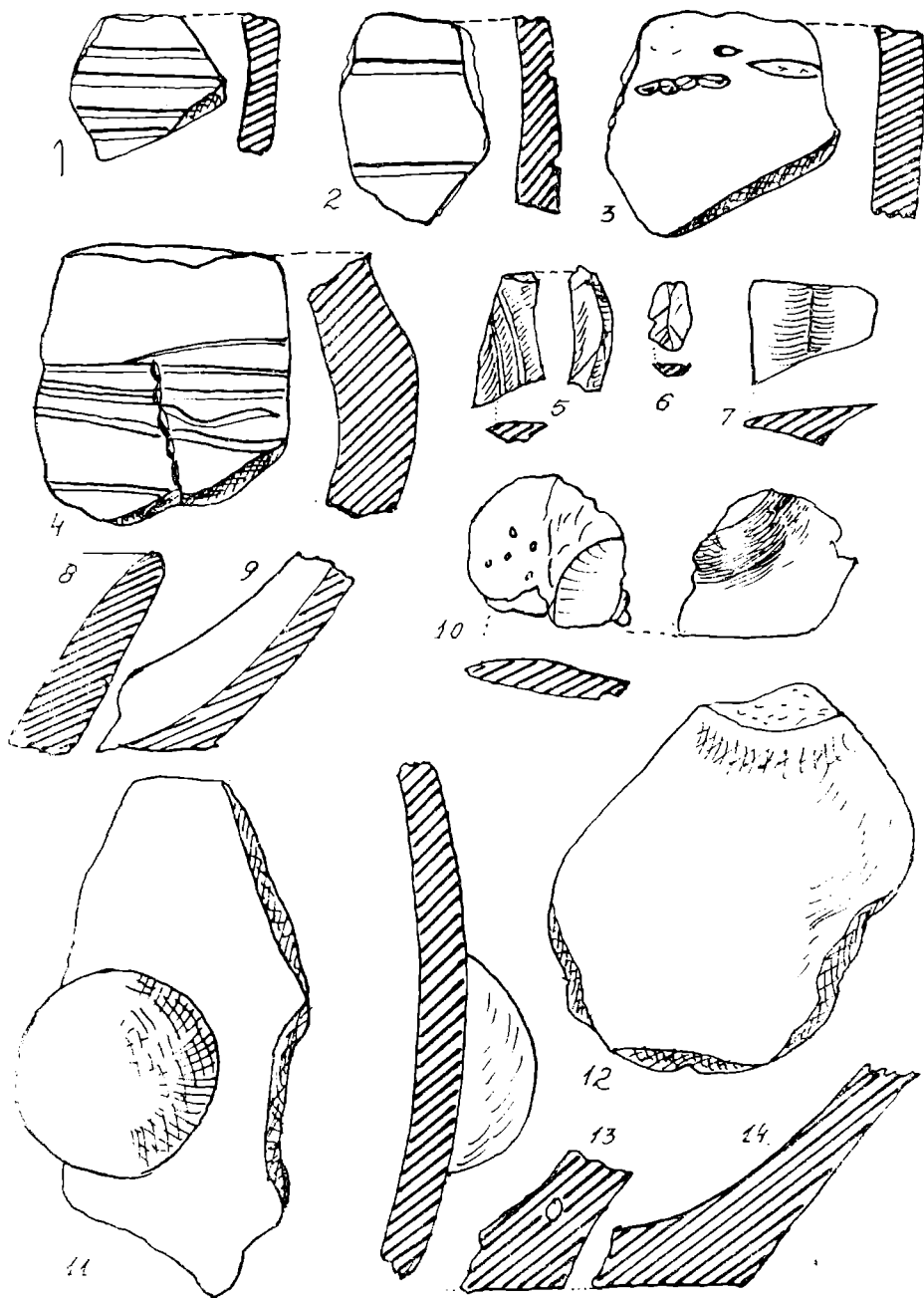

Fig. 2: Cluj — Stăvilar

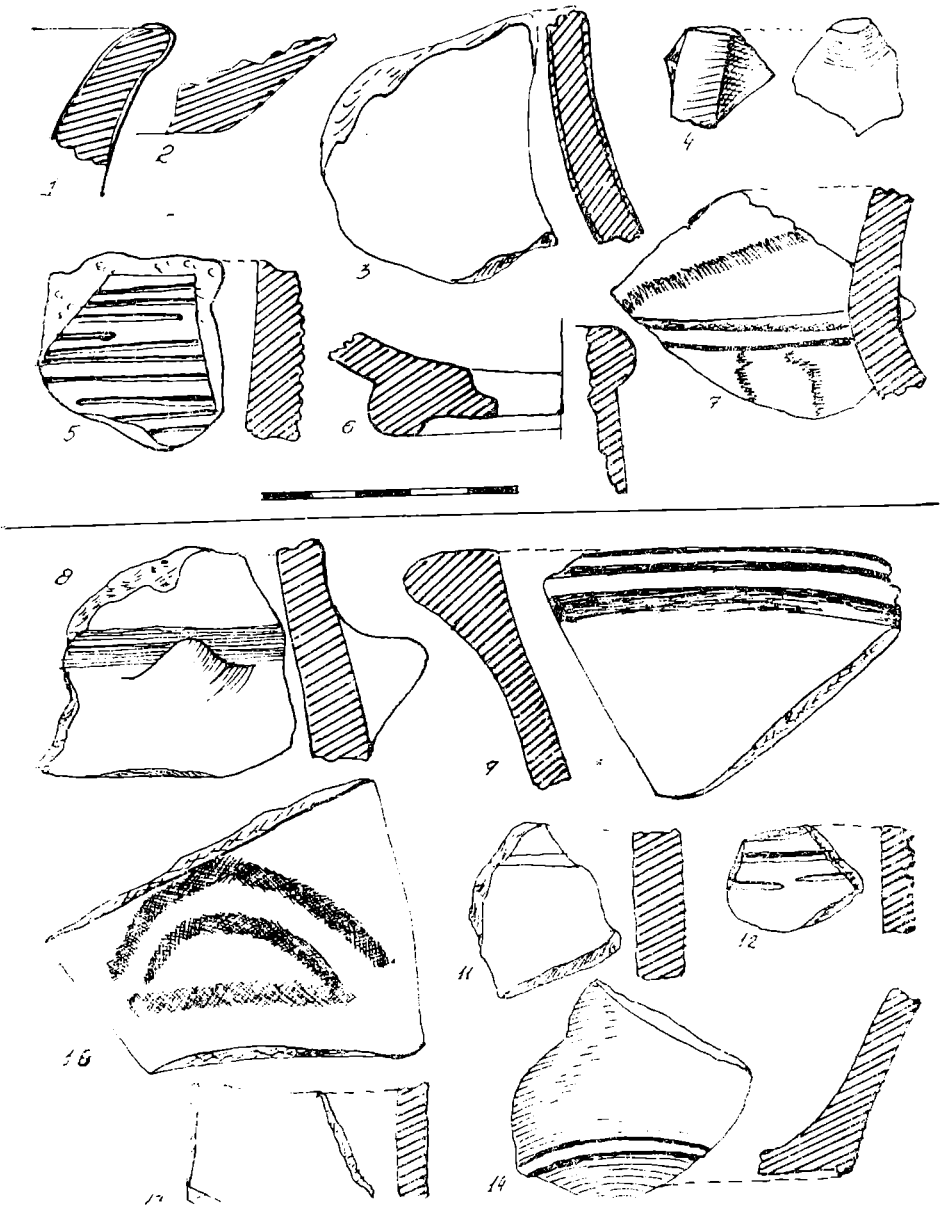

Fig. 3: 1—7 Baciu — ob. 3; 8—14 — ob. 4

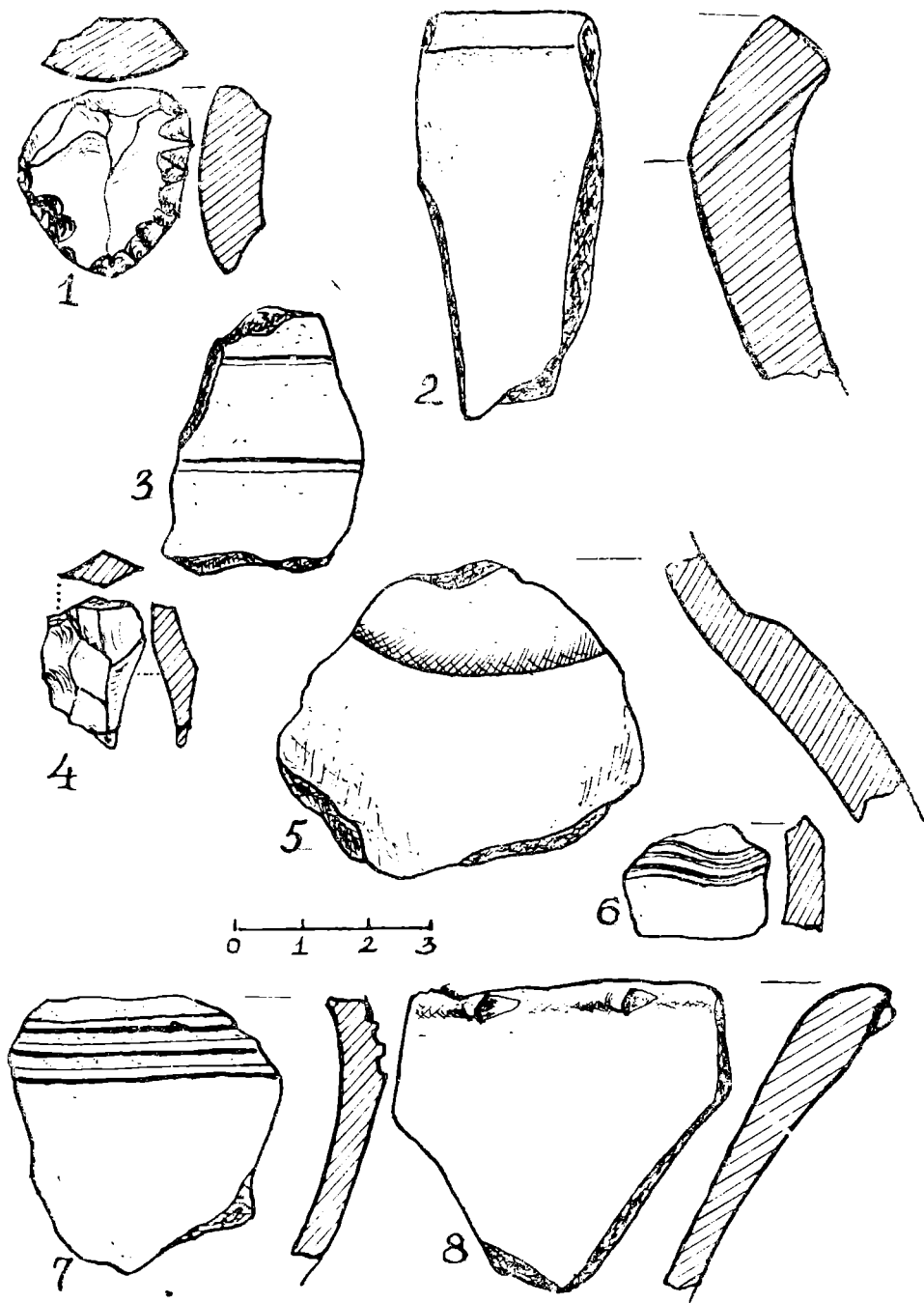

Fig. 4: Chinteni

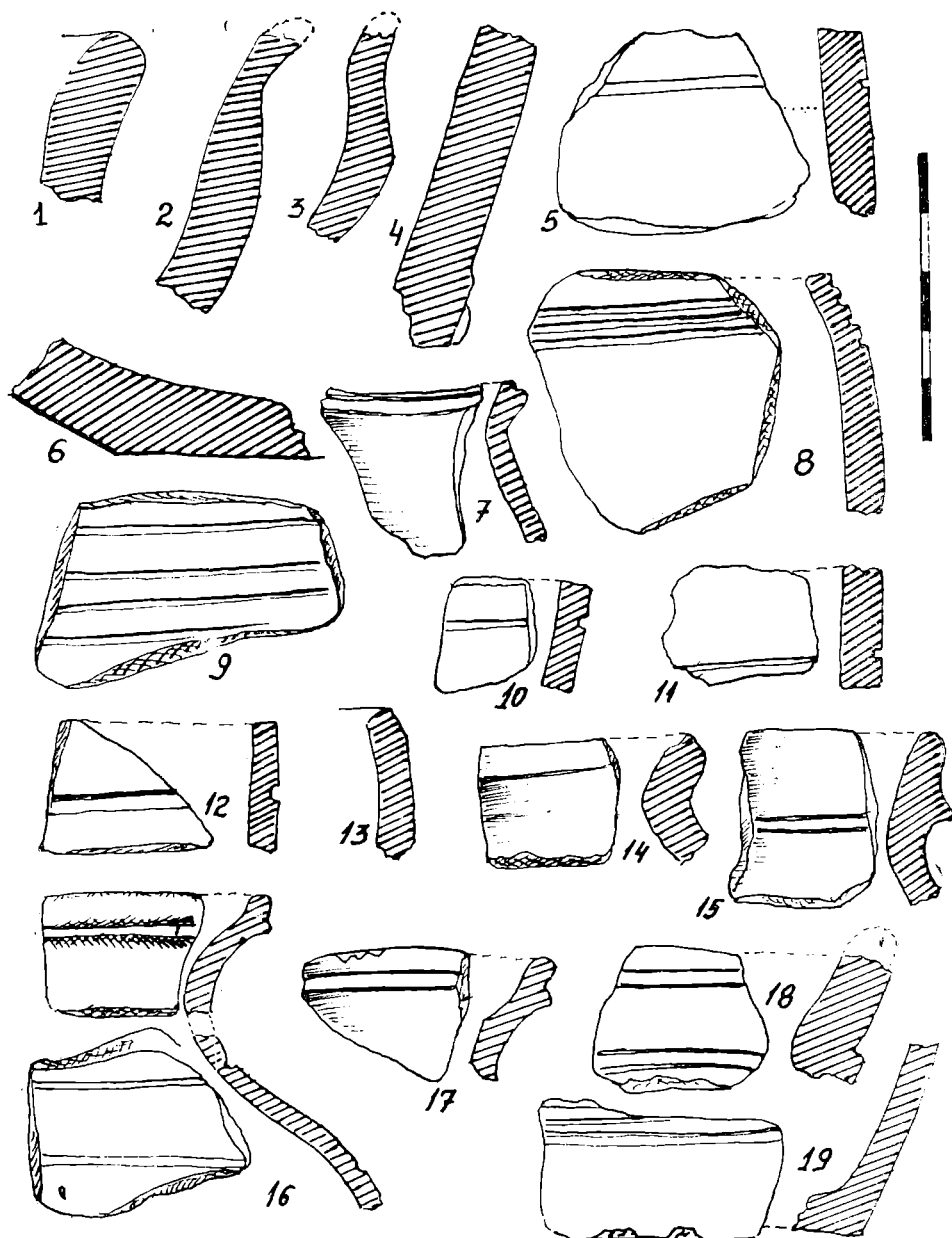

Fig. 6: Valca Caldă

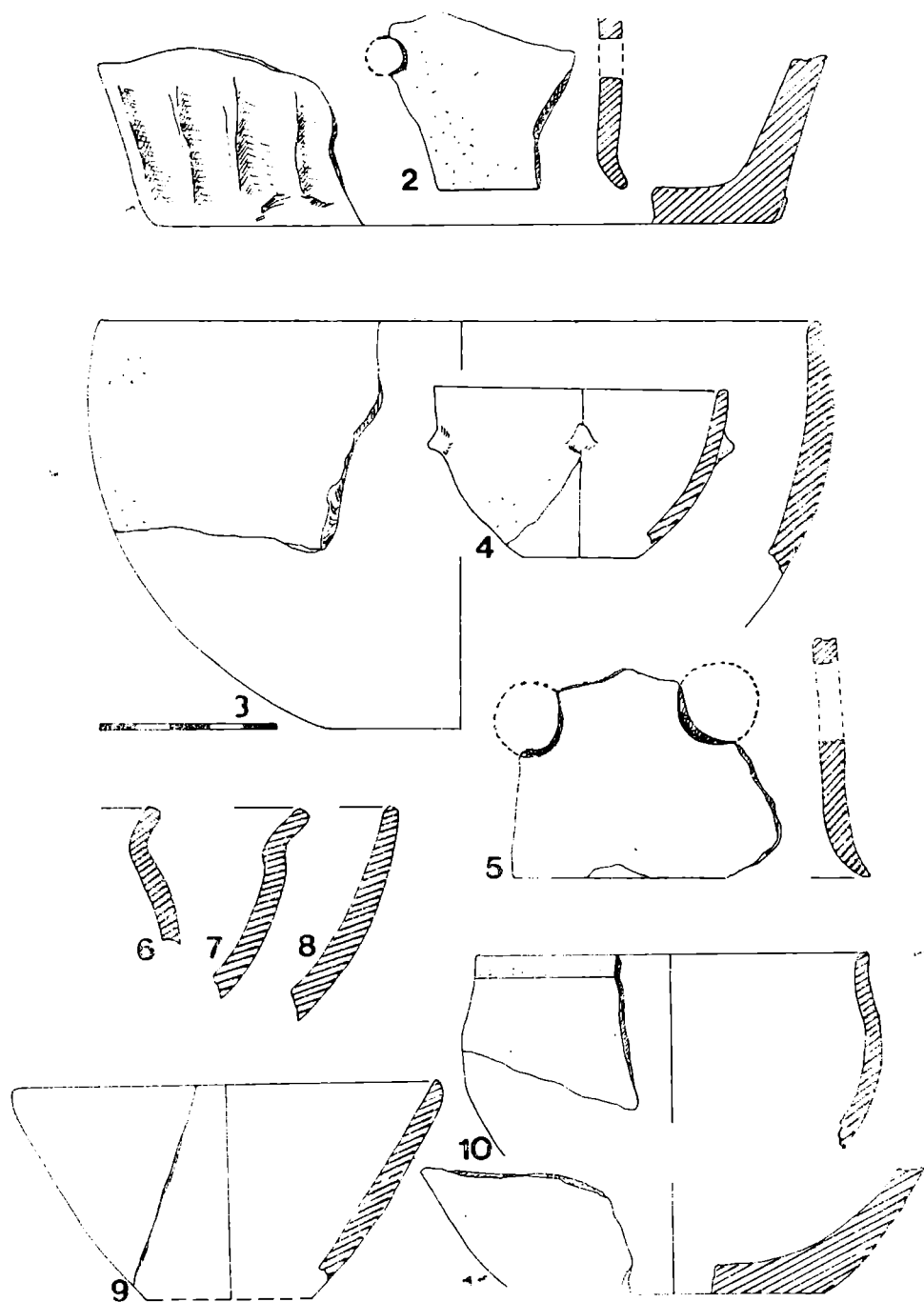

Fig. 7: Cheile Turenilor — Poderei, cultura Tiszapolgár.

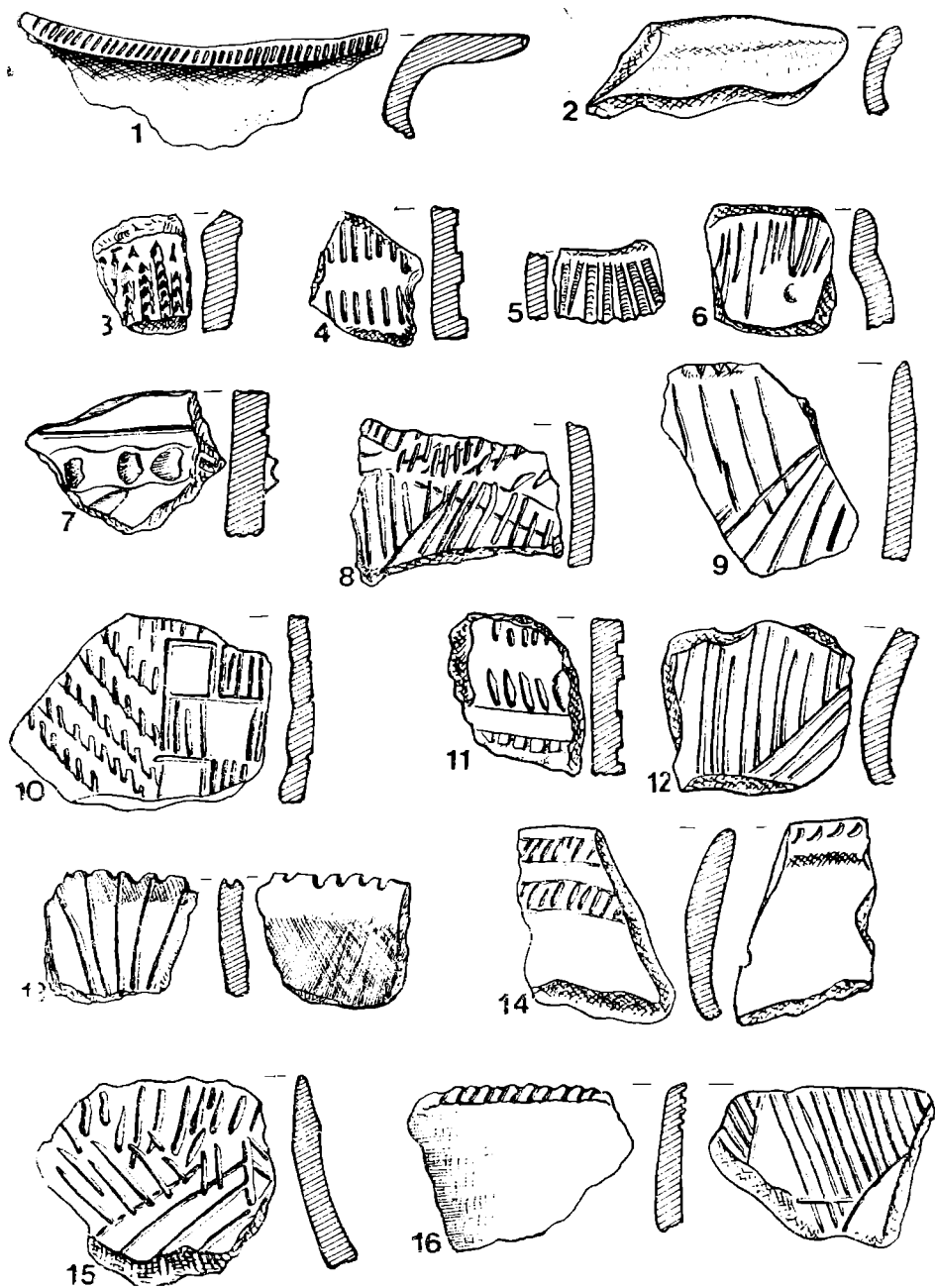

Fig. 8: Cheile Turenilor — Poderei, cultura Coțofeni.

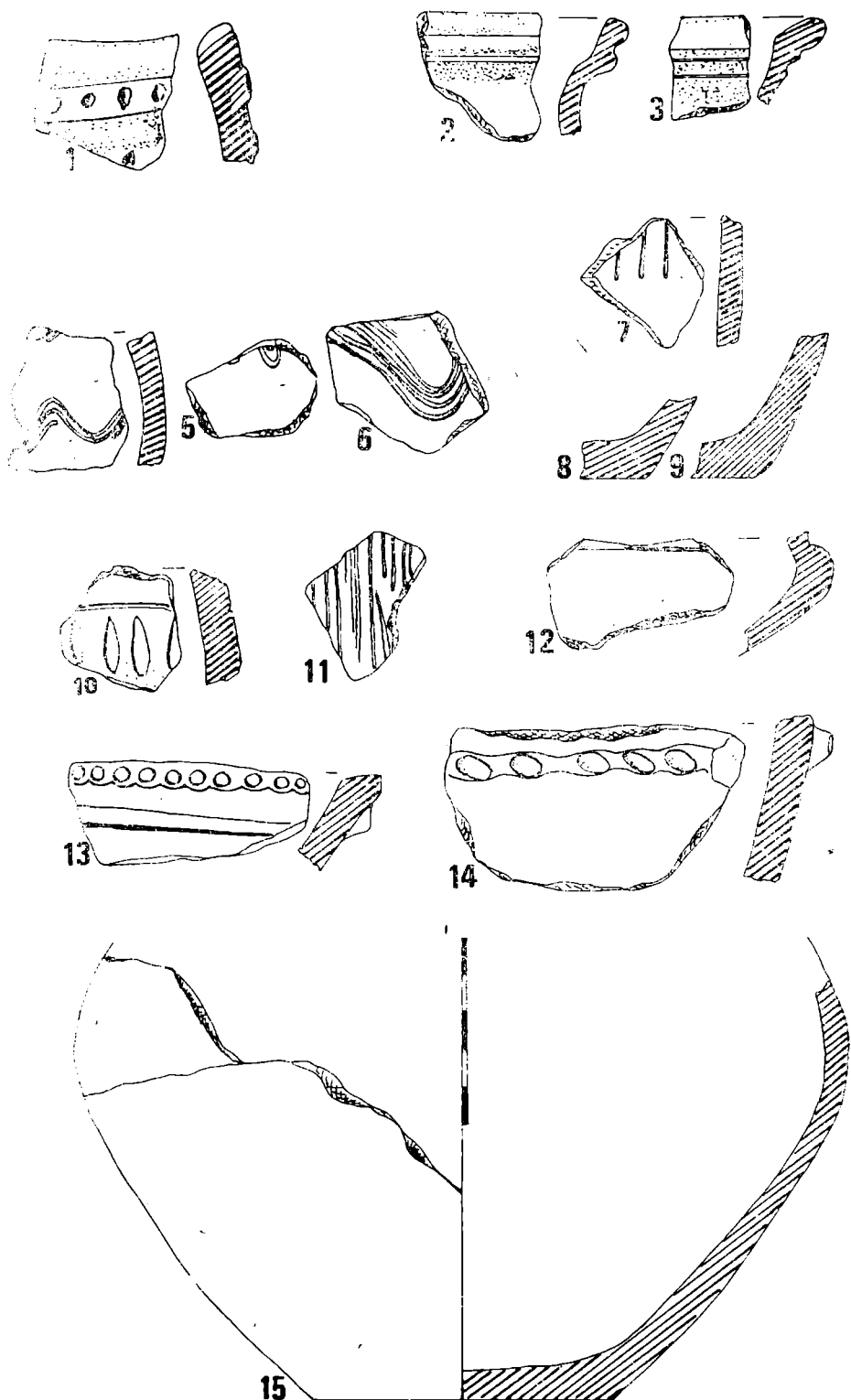
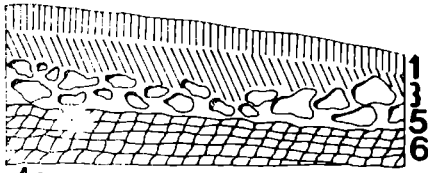

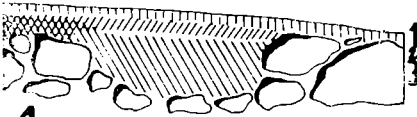
Fig. 9: Tureni — Svona (1—6); — Tunsu (9, 12); — Pe Chei (13—14); — La Stină (7—11).

1a

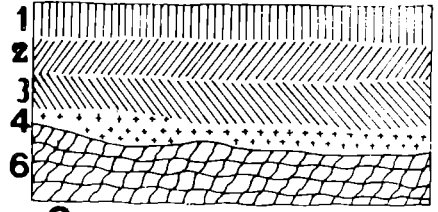
1b

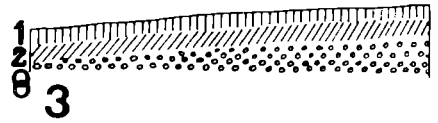
4a

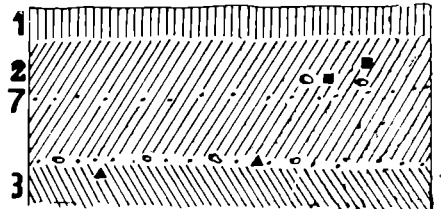
4b

2

3

5

Fig. 10: Tureni — Pe Chei (ob. 2): 1. humus recent, cernoziom, cambic, glomerular; 2. Cernoziom cambic macro-glomerular, celule bogate în humus; 3. brun-gălbui, luto-argilos, compact; 4. galben slab bruniu, lut argilos, jilav, sărac în humus; 5. grohotiș; 6. stîncă; 7. pietriș; 8. stîncă descompusă.

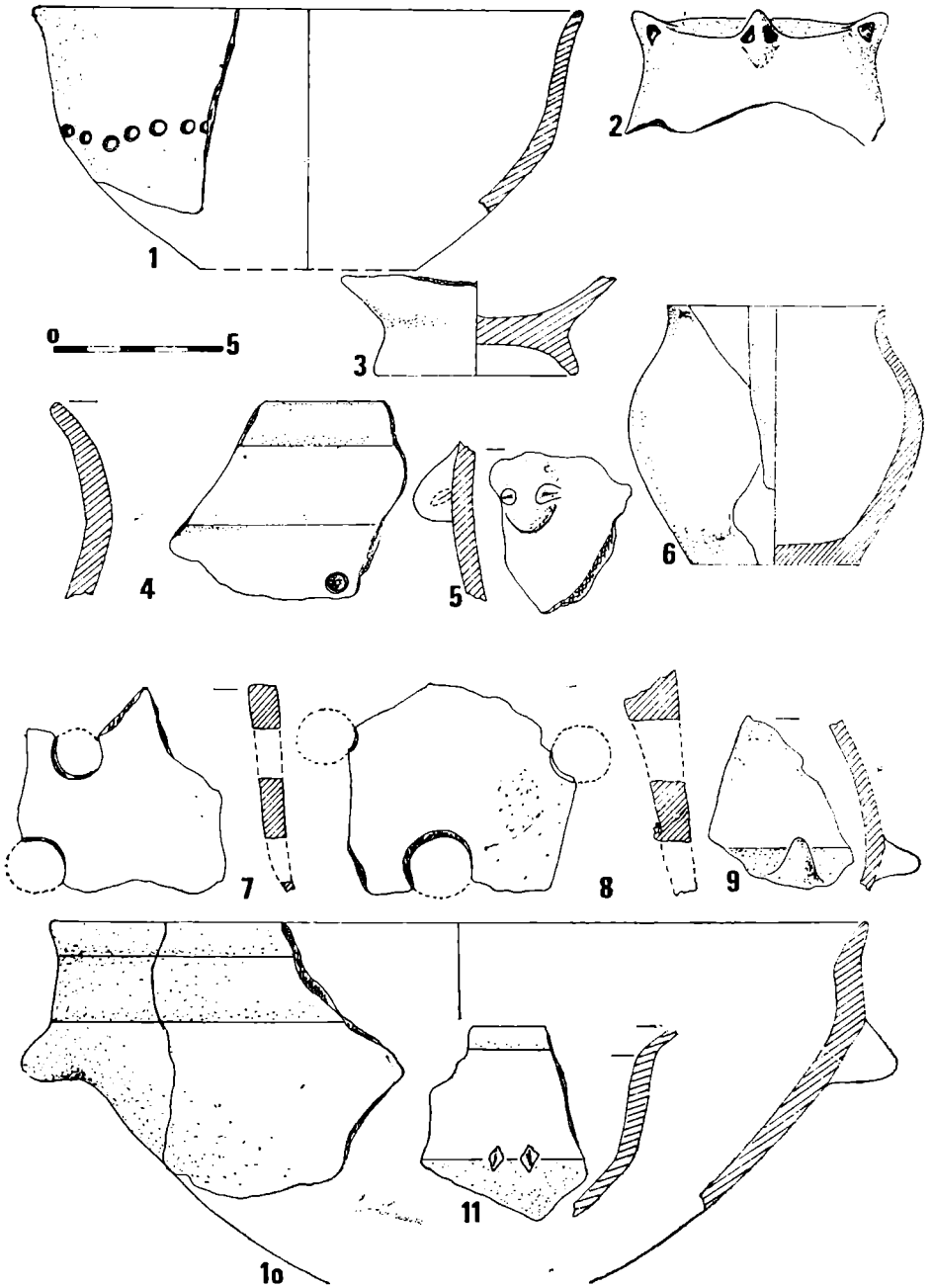

Fig. 11